

Uit

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Handelshøgskolen i Tromsø

Styrets plikter når anleggsmidler taper verdi

En empirisk studie av hvordan styret involverer seg i prosessen med nedskrivninger av anleggsmidler.

— Nicolay Stokvold

Masteroppgave i økonomi og administrasjon september 2017

Innholdsfortegnelse

Forord.....	vi
Sammendrag.....	vii
Begrepsforklaringer.....	ix
Forkortelser	ix
1 Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn	1
1.2 Problemstilling	4
1.3 Avgrensninger	4
2 Teori	5
2.1 Regnskapsplikten og formålet med årsregnskapet	5
2.1.1 Årsregnskapets formål.....	5
2.1.2 Interessenter.....	7
2.1.3 Kvalitetskrav under IFRS	7
2.2 Nedskrivningsreglene.....	8
2.2.1 Nedskrivningsplikten for anleggsmidler	9
2.2.2 Formålet med reglene	9
2.2.3 Nedskrivningssystemet.....	10
2.2.4 Noteopplysninger	16
2.3 Styrets ansvar for oppfyllelse av nedskrivningsplikten.....	17
2.3.1 Bestemmelser i regnskapsloven	17
2.3.2 Aksjelovens bestemmelser	19
2.3.3 Forvaltning- og tilsynsansvaret	19
2.3.4 Samspillet mellom styret og daglig leder	22
2.3.5 Forsvarlig egenkapital og likviditet.....	23
2.3.6 Handleplikten	24
2.3.7 Styrets dilemma.....	25
2.4 Straff og erstatningsansvar for styremedlemmer.....	26

2.4.1	Vilkår for erstatningsansvar	26
2.4.2	Ansvarsgrunnlaget.....	27
2.4.3	Erstatningsmessig tap	29
2.4.4	Årsakssammenheng.....	29
2.4.5	Straff for regnskapsovertredelser	30
2.5	Styrets ansvar for regnskapsfeil – aktsomhetsnormen	31
2.5.1	Bruk av intern og ekstern ekspertise i styrerommet	33
2.5.2	Oppsummering og begrensninger.....	35
3	Metode.....	36
3.1	Samfunnsvitenskapelig metode og økonomisk forskning	36
3.2	Induktiv eller deduktiv tilnærming.....	36
3.3	Forskningsdesign.....	37
3.3.1	Ekstensivt eller intensiv design	37
3.4	Metodevalg.....	37
3.5	Hoveddesign.....	38
3.6	Utvalg.....	39
3.6.1	Utvalgsstrategi.....	40
3.6.2	Utvalgsstørrelse	40
3.7	Datainnsamling.....	40
3.7.1	Primærdata.....	41
3.7.2	Sekundærdata	42
3.8	Etikk	42
3.9	Evaluering av metodevalg.....	43
3.9.1	Pålitelighet / Reliabilitet.....	43
3.9.2	Troverdighet / Validitet	44
3.9.3	Overførbarhet (ekstern validitet)	44
3.9.4	Bekreftbarhet	44
4	Empiri.....	46

4.1	Forsknings spørsmål 1.....	46
4.2	Forsknings spørsmål 2.....	50
4.3	Forsknings spørsmål 3.....	52
4.4	Sekundærdata – noteopplysninger.....	56
5	Analyse.....	58
5.1	Forsknings spørsmål 1.....	58
5.2	Forsknings spørsmål 2.....	60
5.3	Forsknings spørsmål 3.....	62
6	Konklusjon.....	66
7	Videre forskning og forslag til endringer	68
	Referanseliste	70
	Vedlegg	74
	Vedlegg 1:.....	74
	Intervjuguide.....	74

Tabelliste

Tabell 1 - Fordeling av rolle og regnskapsspråk for respondenter	46
Tabell 2 - Prosentvis rapportering fra daglig leder til styret i perioden 2014-2016	47
Tabell 3 - Hvordan interne kontrollrutiner for å oppdage verdifall fungerer og rapportering til styret	47
Tabell 4 - Er intern rapportering om utviklingen av verdien i anleggsmidler forankret i regnskapsregler for nedskrivninger?.....	48
Tabell 5 - Hvem tar avgjørelse om å teste eiendeler for verdifall?	49
Tabell 6 - Har ansvarlige organ (for å teste eiendeler for verdifall) løst oppgaven tilfredsstillende? ...	50
Tabell 7 – Hvilke kriterier legger styret til grunn ved avgjørelse om å teste eiendeler for verdifall? ...	50
Tabell 8 - Fordeling av ekstern kompetanse.....	54
Tabell 9 - Hvilke faktorer har styret vurdert?.....	54
Tabell 10 - Hvordan vurderer styret hva som er forsvarlig egenkapital?	55
Tabell 11 - Sekundærdata NGAAP	56
Tabell 12 - Sekundærdata IFRS	57

Figurliste

Figur 1 - Prisutvikling Brent Spot - (Dagens Næringsliv, 2017)	1
Figur 2 – Interessentmodell (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 116).....	7
Figur 3: Eiendeler som omfattes av nedskrivningsreglene (Agdesteen, 2015)	9
Figur 4 - Rapporterer daglig leder til styret?	47
Figur 5 - Hvilke faktorer har betydning for at selskapet tester eiendeler for verdifall?	51
Figur 6 - Styrets vurdering av ulike faktorer ved nedskrivning	52
Figur 7 - Hvordan styret har behandlet nedskrivningstester?.....	52
Figur 8 - Hvilken ekstern kompetanse benytter styret?.....	53

Forord

Dette arbeidet markerer slutten på min masterutdanning i økonomi og administrasjon fra Handelshøgskolen UiT Norges Arktiske Universitet. Prosessen med dette selvstendige arbeidet har vært krevende med mange faglige utfordringer, men det har også vært veldig spennende og lærerikt. Med bakgrunn i min interesse for regnskap og styrearbeid, ble det naturlig å velge en tilnærming hvor jeg kunne kombinere disse fagfeltene.

Jeg vil først og fremst takke min hovedveileder universitetslektor Bjørn Sælen, som gjennom rådgivning, veiledning, og gode diskusjoner har vært en uvurderlig støttespiller både faglig og personlig. Også min biveileder førstelektor Henning Sollid fortjener en takk for bidrag underveis, og innledende diskusjoner som ga opphav til valg av tema og problemstillingen i oppgaven.

I forbindelse med utarbeidelse av undersøkelsen ble det gjort en pilot-undersøkelse. Det ble gitt utfyllende og gode tilbakemeldinger som hevet kvaliteten på undersøkelsen. Personen som gjennomførte denne fortjener også en stor takk for dette bidraget.

Til min fantastiske kone, Ingebjørg, og våre barn Milla og Anna: Dere har alle bidratt til at jeg har kunnet fullføre utdanningen på hver deres måte. Tusen takk for de dere er for meg.

Tromsø, 01.09.2017

Nicolay Stokvold

Sammendrag

Etter et dramatisk fall i oljeprisen i 2014 har nedskrivninger, konkurser og omfattende restruktureringer preget virksomheter innen olje og offshore bransjen. I media har en kunnet lese om hvilket ansvar styret har i forbindelse med nedskrivninger og advokater har advart om styreansvar hvis ikke styret er på vakt. Styret er i loven gitt et omfattende ansvar for blant annet forvaltningen av selskapet og årsregnskapet. Norske og internasjonale regnskapsregler for nedskrivninger er omfattende og kompliserte, og styret må derfor ta stilling til en rekke utfordrende valg. Denne oppgaven har som formål å undersøke hvordan styret i offshore-service rederi har ivaretatt sine plikter etter aksje- og regnskapsloven, spesielt i tilknytning til det som følger av verdifall i anleggsmidler og nedskrivninger.

Studien bruker kvalitativ metode og er en multippel case-studie med én analyseenhet, som innebærer at undersøkelsen tar for seg flere selskaper og én analyseenhet, som er styret.

Opgavens problemstilling ble formulert slik:

Hvordan ivaretar styret sine oppgaver etter aksje- og regnskapsloven når selskapets anleggsmidler taper verdi?

Det er innhentet primærdata gjennom en empirisk undersøkelse og sekundærdata fra årsrapporter i brønnøysundregisteret og selskapenes hjemmesider. Den empiriske undersøkelsen ble utarbeidet som et semistrukturert spørreskjema i analyseverktøyet Questback. Link til undersøkelsen ble distribuert til et utvalg som oppfylte kravene definert for utvalget. Linken ble sendt på epost og gjennomføring av undersøkelsen ble gjort i analyseverktøyet questback. Forhåndsutvalget bestod av 14 styreledere, av disse gjennomførte åtte hele undersøkelsen. Halvparten av utvalget rapporterer etter norske regnskapsregler (NGAAP) og resterende halvpart rapporterer etter internasjonale regnskapsregler (IFRS). Svarene fra respondentene ble eksportert ut fra questback og ordnet i tabeller og diagrammer for analyse.

Undersøkelsen viser at arbeidet til styret i de fleste selskapene er tilfredsstillende med hensyn til de pliktene som er nedfelt i aksje- og regnskapsloven. Teori og rettspraksis viser at styret må sørge for at beslutninger gjøres på et forsvarlig og veldokumentert grunnlag.

Undersøkelsen avdekker at styret i stor grad gjør selvstendige vurderinger i tilknytning til nedskrivningstester, og vurderer de vesentligste forutsetningene verdsettelsene bygger på.

Nedskrivninger er noe alle selskap ønsker å unngå da det kan få store konsekvenser for selskapet. Undersøkelsen avdekker at enkelte forhold som ikke er beskrevet i regnskapsreglene kan ha hatt betydning for når selskapene har testet eiendelene for verdifall. En slik praksis kan føre til at selskapet ikke gjør nedskrivninger til tross for at det kreves av regnskapsreglene. Styreansvar vil avhenge av konkrete forhold, men har ikke styret foretatt nødvendige handlinger etter aksjeloven kan styret bli erstatningsansvarlige. Undersøkelsen avdekker ikke en ansvarsfordeling/ prosess for å oppdage verdifall i eiendeler. Det antas at ved å fordele ansvar i tilknytning til denne oppgaven vil styret ha bedre oversikt og enklere kunne holde seg løpende orientert om selskapets økonomiske stilling.

Nøkkelord: Styret, nedskrivninger, aksjeloven, regnskapsloven, erstatningsansvar, aktsomhetsnorm.

Begrepsforklaringer

Anleggsmiddel	Anleggsmidler er eiendeler bestemt til varig eie eller bruk jf. rskl § 5-1
Covenants	Angitte vilkår i avtaler mellom kreditor og låntaker
Obligasjon	Rentebærende gjeldsbrev mellom to parter – utstedes vanligvis over 2-3 år og tilbakebetales til innehaver (kreditor) ved forfall
Nordsjøolje (Brent)	Olje hentet opp fra Nordsjøen
Nedskrivningstest	Testing av eiendeler for verdifall, fellesbetegnelse for de ulike metoder for verdivurdering
Formalstyre	Styre som selv ikke har kompetanse eller praktisk mulighet til å ta standpunkt i saker som skal behandles (Gulli & Standal, 2014)

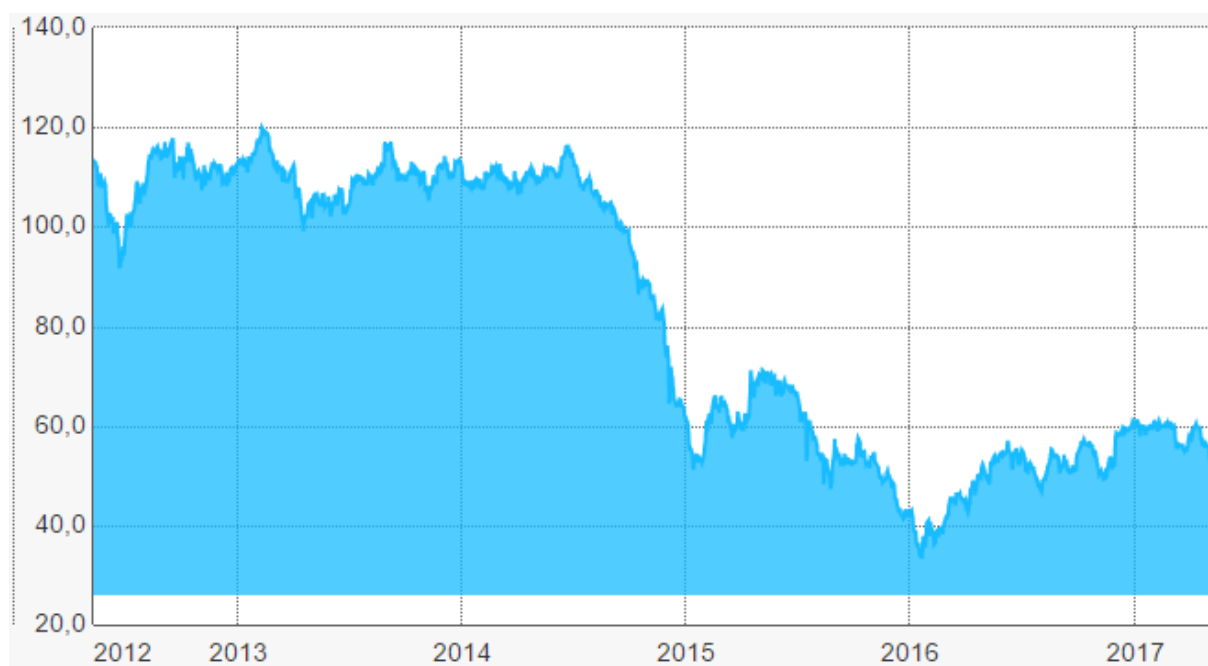
Forkortelser

IASB	International Accounting Standards Board
IFRS	International Financial Reporting Standards
Rskl.	Lov om årsregnskap av 17.07.98 nr. 56 (regnskapsloven)
Asl.	Lov om aksjeselskaper av 13.06.97 nr. 44 (aksjeloven)
Asal.	Lov om allmennaksjeselskaper av 13.06.97 nr 45 (allmennaksjeloven)
Strl.	Lov om straff av 20.05.05 nr. 28 (straffeloven)
NGAAP	Norske regnskapsregler
IAS 36	International Accounting Standard 36
NRS (F)	NRS (F) – Nedskrivning av anleggsmidler

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Fra juni 2014 til desember 2014 raste prisen på nordsjøolje med 52 kroner fatet, fra 112 til 60 kroner fatet. Dette var et dramatisk fall som få hadde forutsett og som skulle fortsette de neste to årene. Prisen på brent spot fluktuerte i 2015 og 2016, og hadde sitt foreløpige bunnpunkt 20. januar 2016 på 28,4 NOK.

Figur 1 - Prisutvikling Brent Spot - (Dagens Næringsliv, 2017)

Flere faktorer førte til det kraftige fallet i oljeprisen. Størst betydning hadde nok amerikansk skiferoljeproduksjon som ved hjelp av ny teknologi kunne utvinne olje fra bergarter.

Oljeanalytiker Thina Saltvedt uttalte i en nrk-artikkel (Vedeler, 2015) at skiferoljeproduksjonen medførte tapte markedsandeler for Saudi-Arabia, som i sin tur økte produksjonen av billig olje for å ta tilbake markedsandeler. Videre var to andre viktige årsaker frykt for lavere etterspørsel fra Kina som følge av lavere vekst i landet, og Irans atomavtale som ville medføre opphevede sanksjoner mot landet med blant annet økt tilbud av olje som konsekvens. (Vedeler, 2015).

Følgene av fallet i oljeprisen har vært dramatiske, spesielt for petroleumssektoren i Norge. Antallet som var direkte eller indirekte sysselsatt i denne sektoren falt fra år 2013 til 2016 med rundt 47.000, eller 20 % (SSB, 2017). Sektorene som er direkte eksponert mot oljepris har tatt den største smellen, dette er selskaper innen rigg, seismikk, supply, oljeservice, oljeproduksjon og verft/konstruksjon. Offshore rederiene opererer innen flere av disse segmentene og har ofte flere typer offshore service skip som PSV (Platform supply ship), AHTS (Ankerhåndteringsskip) og CSVer (Construction support vessel). Fallende dagrater og nærmest total svikt i etterspørselen har ført til kraftig nedgang i driftsresultater og store mengder skip i opplag for offshore rederiene. Ifølge en artikkel publisert på sysla.no var hele 172 offshoreskip i opplag ved inngangen av 2017, dette utgjorde omtrentlig en fjerdedel av den totale norske offshore-flåten (Flaaten, 2017). Mange selskaper har hatt kontrakts-reserver, og i sistnevnte artikkel uttaler senioranalytiker i Nordea Markets Kristoffer Pedersen at de derfor forventer at det verste fortsatt gjenstår. Når verdiene i selskapets eiendeler faller, følger krav til nedskrivninger av bokførte eiendeler til virkelig verdi.

Nedskrivninger var et sentralt punkt ved avleggelse av regnskapet i 2015 og 2016 (Bueide, Hansen & Kvifte, 2016). Selskap registrert på Oslo Børs gjorde nedskrivninger av varige driftsmidler og immaterielle eiendeler med 59 milliarder kroner i 2014, og i 2015 utgjorde nedskrivningene 123,2 milliarder kroner for samme eiendeler (Bueide m.fl., 2016). For mange av offshore rederiene har nedskrivninger barbert bort store deler av egenkapitalen, dette sammenholdt med høy gjeld og svikt i inntektssiden har ført til at flere tungvektene i bransjen har søkt hjelp fra kreditorer og obligasjonseiere for å kunne fortsette driften.

Ved utslag på enkelte indikatorer krever norske og internasjonale regnskapsregler at selskaper må undersøke om eiendeler kan ha tapt verdi. IAS 36 (Impairment Of Assets) og NRS(F) – nedskrivning av anleggsmidler, gir utfyllende beskrivelser av hvilke indikatorer selskapet må følge med på og hvordan gjennomføring av nedskrivningstest skal utføres. I nedskrivningstester benyttes skjønsmessige vurderinger for å forsøke å predikere noe om hvordan fremtiden ser ut. Det er imidlertid ingen enkel oppgave å fastsette verdier i usikre tider, noe Finn Kinserdals (underviser i verdsettelse ved NHH) uttalelse om verdsettelse bevitner om: «historien /empiri har vist at verdsettelse og prediksjon av fremtidige kontantstrømmer (som nedskrivninger baserer seg på) er en meget upresis øvelse» (Kinserdal, 2016).

Med bakgrunn i manglende nedskrivninger i 2014 opprettet Finanstilsynet i 2015 et eget tematilsyn for å kontrollere at selskaper følger regnskapsstandarden IAS 36 og om ledelsens utøvde skjønn er innenfor et akseptabelt skjønnsrom. Når en samtidig ser at informasjon rundt nedskrivninger er en av de viktigste notene for enkelte brukergrupper av årsregnskapet (Norske finansanalytikerens forening, 2014), forventes det at selskapets ledelse og styret har hatt høy oppmerksomhet på slike saker de siste årene. At selskapets ledelse og styret er involvert i prosessen er noe også Finanstilsynet (2016) legger til grunn:

«Benyttede forutsetninger i foretakenes nedskrivningstester har vært gjenstand for en intern prosess i foretaket og styret, samt at revisor har gjort sine vurderinger i forbindelse med revisjon av regnskapet. Finanstilsynet legger til grunn at det har vært en grundig evaluering av om forutsetningene er rimelige gjennom denne prosessen. Det er derfor en forholdsvis høy terskel for at Finanstilsynet skal konkludere med at forutsetninger ikke er rimelige.» (Finanstilsynet, 2016, s. 11)

Forventingen om at styret har vært involvert i vurderinger av nedskrivninger har sin bakgrunn i at styret har et lovfestet ansvar for forvaltning og tilsyn med selskapet etter aksjeloven. Styret representerer selskapet utad og har ansvaret for forvaltningen av selskapet. Det enkelte styremedlem har også en lovfestet plikt til å signere på årsregnskapet, som en bekreftelse på at styret står inne for det årsregnskapet som foreligger. Styret er også gitt en plikt i aksjeloven om å påse at selskapets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll. Med bakgrunn i styrets lovfestede plikter bør det være i deres interesse at verdivurderingen blir så presis som mulig, og at de vurderinger som er gjort, er i henhold til de regnskapsregler foretaket rapporterer etter.

Det er en økende tendens til at styremedlemmer blir stilt til ansvar for feilaktige eller manglende vurderinger i tilknytning til styrevervet (Riisnæs, 2015). Det er også flere eksempler på store norske selskaper hvor styret blir saksøkt med bakgrunn i de vurderinger som er gjort, eller mangel på sådan. Som eksempel kan blant annet nevnes styret i Troms Kraft AS og en nylig avsagt tingretts dom mot styret i det børsnoterte selskapet RXT ASA. Med utgangspunkt i overnevnte utfordringer i offshore rederiene og styrets ansvar i forbindelse med dette vil jeg undersøke hvordan styret i norske offshorerederi holder seg orientert om verdien på selskapets eiendeler, og hvordan de har involvert seg i forbindelse med nedskrivningsprosesser.

1.2 Problemstilling

Formålet med studien er å undersøke hvordan styret jobber for å ivareta sine oppgaver når selskapet vurderer nedskrivninger av anleggsmidler. Den overordnede problemstillingen ble formulert slik:

Hvordan ivaretar styret sine oppgaver etter aksje- og regnskapsloven når selskapets anleggsmidler taper verdi?

Hovedproblemstillingen er generell og denne oppgaven kan ikke dekke alle deler spørsmålet i hovedproblemstillingen omfatter. For å avgrense ytterligere ble den derfor videre nedbrutt i følgende tre forskningsspørsmål:

1. Hvordan holder styret seg orientert om verdien på selskapets anleggsmidler?
2. Hvilke faktorer har hatt betydning for at selskapet har gjennomført nedskrivningstester på selskapets anleggsmidler?
3. Gjør styret selvstendige vurderinger av nedskrivningstester, og hvis ja, hvilke valg og vurderinger gjør styret i denne prosessen?

For å svare på problemstillingen blir det innhentet empiri ved å kontakte et utvalg styremedlemmer som sitter i styret for selskaper hvor nedskrivninger har vært aktuelle. I tillegg vil det bli benyttet sekundærdata i form av årsrapporter.

1.3 Avgrensninger

Studien er begrenset av tid og omfang, det var derfor behov for å gjøre noen avgrensninger. Nedskrivninger er avgrenset til å gjelde for anleggsmidler. Dette er både av hensyn til omfang på oppgaven, men også til at selskapene i undersøkelsen har store eiendeler i anleggsmidler og nedskrivninger i disse har vært spesielt aktuelle. Deler av teoridelen omhandler vilkår som må være tilstede for at erstatningsansvar kan gjøres gjeldende mot et styre. Den juridiske fremstillingen er ikke utfyllende, men de viktigste momentene med relevans til problemstillingen blir fremstilt.

2 Teori

Teorikapittelet starter med en generell gjennomgang av regnskapsplikten, herunder hvorfor den er der, hvem som er regnskapspliktige, hvilke kvalitetskrav som stilles samt årsregnskapets interessenter. Videre er nedskrivningsreglene for anleggsmidler belyst i kapittel 2.2. Når regnskap- og nedskrivningsplikten er utledet er det nødvendig med en gjennomgang av hvilket ansvar styret har for at disse pliktene oppfylles. Kapittel 2.3 tar for seg regnskapsloven og aksjelovens bestemmelser. Styrets straff- og erstatningsansvar og hvilke vilkår som må være oppfylt for at ansvar kan gjøres gjeldende mot et styremedlem blir utledet i kapittel 2.4. Til slutt er rekkevidden av styrets ansvar og bruk av ekstern ekspertise i styrerommet drøftet i kapittel 2.5. Rettspraksis gir en pekepinn på rekkevidden av ulike lover og trekkes inn hvor det er relevant.

2.1 Regnskapsplikten og formålet med årsregnskapet

Regnskapsplikten i Norge er hjemlet i lov i regnskapsloven § 1-2. I EU må børsnoterte foretak benytte IFRS ved utarbeidelse av konsernregnskap, dette følger av en EU -forordning som ble vedtatt i 2002 og implementert i EU fra og med 2005 (DnR Forlaget, 2005). Da Norge er en del av EØS avtalen, må også norske børsnoterte foretak utarbeide regnskap etter IFRS. IFRS standardene er inntatt i forskrift og hjemlet i lov i Norge i regnskapsloven (rskl.) § 3-9. Børsnoterte foretak er underlagt regnskapsloven, men er fritatt for enkelte bestemmelser jf. rskl. § 3-1 (3). Bakgrunnen for fritak for enkelte lover er for å unngå at norsk regnskapslovgivning er til hinder eller begrenser adgangen til full utarbeidelse av IFRS (DnR Forlaget, 2005).

2.1.1 Årsregnskapets formål

Det finnes flere ulike definisjoner på regnskapets formål, men en vanlig oppfatning er at formålet er: «at de eksterne partene som foretaket er avhengig av, får den informasjonen de trenger som grunnlag for beslutninger om ressursallokering» (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 114). Formålet med årsregnskapet er altså å gi beslutningsnyttig informasjon til interessenter av foretaket. Beslutningsnyttig informasjon kan defineres som «informasjon som har et potensial til å endre den oppfatning foretakets interessenter har av foretaket». (Schwencke, Haugen, Baksaas, Stenheim & Avlesen-Østli, 2017, s. 93).

En annen definisjon på årsregnskapets formål er at regnskapet skal måle og rapportere økonomisk aktivitet til brukerne (Kristoffersen, 2005).

Formålet med regnskapet må også ses i sammenheng med hvem som skal bruke informasjonen. Brukerne av informasjonen som avgis benytter denne til blant annet verdsetting, prognoser, kontroll / oppfølging av foretaket og til fordeling av ressurser (Schwencke m.fl., 2017). Baksaa & Stenheim (2015) deler regnskapets formål inn i tre sentrale kategorier: prognoseformålet, kontrollformålet og fordelingsformålet. Fordelingsformålet beskrives ikke utfyllende i det følgende, men er et formål som har sitt utspring for fordeling av foretakets verdiskapning til ulike interessenter.

Prognoseformålet

Regnskapet blir blant annet brukt av investorer til å kunne si noe om selskapets fremtidige stilling, og for å oppfylle *prognoseformålet* må derfor regnskapet kunne gi informasjon om fremtiden. Prognoseformålet er omtalt som *verdsettingsformålet* av IASB og FASB i deres konseptuelle rammeverk, og vektlegger behovet eiere og långivere har for verdsettingsinformasjon (Baksaa & Stenheim, 2015). Regnskapet skal innrettes slik at det kan bidra med informasjon som kan brukes til verdsetting, men ulike brukere har behov for ulik informasjon. Det er derfor ifølge Baksaa og Stenheim opp til regnskapsbrukerne selv å benytte avgitt informasjon på en måte som er hensiktsmessig for dem, uavhengig av om regnskapet rapporteres til virkelig verdi eller historisk kost. Baksaa og Stenheim har derfor definert prognoseformålet som «det behovet alle regnskapsbrukere har for informasjon om fremtidige forhold som vedrører foretaket uavhengig av om denne informasjonen involverer verdsetting eller ikke» (Baksaa & Stenheim, 2015, s. 124).

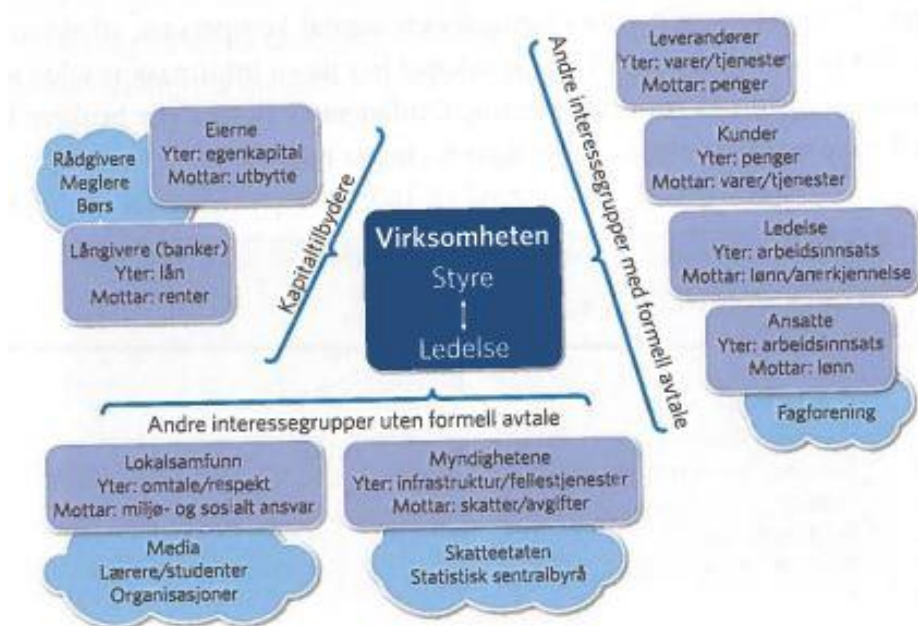
Kontrollformålet

Utover å gi regnskapets interessenter utfyllende og riktig informasjon for å allokere sine ressurser best, er regnskapets formål også å kontrollere forvaltningen av aksjonærenes formue. Bruk av regnskapet på denne måten vil i større grad kreve historisk informasjon, i motsetning til prognoseformålet som krever informasjon om fremtidig utvikling. Kontrollformålet har interesse for eierne, men også for kreditorer som er opptatt av å følge opp selskapets evne til å dekke sine forpliktelser. Kreditorer vil være opptatt av likviditet og soliditet, i tillegg til ledelsens prestasjoner over tid (Baksaa & Stenheim, 2015). Med bakgrunn i prinsippal-agent problemet bør også denne informasjonen kunne bekreftes og

dokumenteres da det finnes risiko for at eierne manipulerer regnskapet til egen fordel (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.1.2 Interessenter

Årsregnskapets brukere eller interessenter er gjerne eierne, ledelse, kreditorer og ansatte, skatte- og avgiftsmyndigheter samt leverandører og kunder. Potensielle brukere av regnskapet er mange, men det er likevel ikke uvanlig å definere enkelte grupper som viktigere enn andre. Foretakets eiere og tilknyttede kreditorer er ofte omtalt som de mest sentrale interessentene (Schwencke m.fl., 2017). IASB har også valgt å vektlegge investorer, långivere og deres rådgivere som primærbrukere. Bakgrunnen for vektlegging av enkelte grupperinger fremfor andre er at det ikke er mulig å produsere et regnskap som møter alle interessenters behov. Likevel forutsetter IASB at regnskapsprodusentene kan gi utdypende informasjon som har spesielt stor verdi for enkelte brukergrupper (IASB, 2010).

Figur 2 – Interessentmodell (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 116)

2.1.3 Kvalitetskrav under IFRS

Regnskapets formål er å gi beslutningsnyttig informasjon til brukerne, for å oppfylle dette formålet må regnskapet i tillegg oppfylle en del kvalitetskrav. Under IFRS er kvalitetskravene delt inn i to hovedgrupper: grunnleggende kvalitetskrav og forsterkende kvalitetskrav

IASBs (2010) rammeverk utleder to grunnleggende kvalitetskrav: relevans (relevance) og troverdig representasjon (faithful representation).

Relevant informasjonen er definert som informasjon som evner å gjøre en forskjell i en beslutningssituasjon. Informasjonen er videre relevant hvis den har prediksjonsverdi, bekreftelsesverdi eller begge deler (Baksaas & Stenheim, 2015). Prediksjonsverdi henspiller til prognoseformålet og informasjonen må kunne brukes til å si noe om fremtidig kontantstrøm mens bekreftelsesverdi er «en kvalitet ved informasjonen som gjør det mulig å bekrefte eller korrigere tidligere forventninger på bakgrunn av ny informasjon.» (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 138). Vesentlighet er også en del av relevanskravet. Dette bygger på definisjonen av vesentlighet som sier at informasjon er vesentlig hvis dens fravær påvirker beslutninger som tas av brukerne av regnskapet.

Med troverdig representasjon menes at informasjonen måler og avbilder det den var ment å måle. Sammen med relevanskravet skal dette kravet sikre at informasjonen som gis har beslutningsnytte for brukeren. Tre forhold avgjør hvorvidt informasjonen som gis er en perfekt avbildning av de underliggende økonomiske forhold: informasjonen er komplett, nøytral og feilfri (IASB, 2010). For regnskapsprodusentene er det vanskelig å oppfylle disse kravene, men poenget er at det skal etterstrebnes. I tillegg til de grunnleggende kvalitetskravene er det av IASB utledet forsterkende kvalitetskrav. De forsterkende kvalitetskravene er krav til sammenlignbarhet, verifiserbarhet, rettidighet og forståelighet, og er ment å støtte opp om de grunnleggende kvalitetskravene for å ivareta formålet om beslutningsnytte (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.2 Nedskrivningsreglene

I dette kapitlet utledes formålet med nedskrivningsreglene og en gjennomgang av de viktigste vurderingsreglene og notekrav knyttet til reglene. Kapitlet tar for seg de norske og internasjonale reglene og de viktigste forskjellene belyses. Nedskrivningsreglene er forholdsvis omfattende og kompliserte, det er derfor nødvendig med en gjennomgang av disse for å forstå kompleksiteten styret stilles overfor. Fremstillingen i dette kapitlet må derfor ses i sammenheng med øvrige kapitler hvor styrets plikter utledes.

2.2.1 Nedskrivningsplikten for anleggsmidler

Etter forsiktighetsprinsippet i regnskapsloven (rskl.) § 4-1, 4. punkt skal urealisert tap resultatføres. Forsiktighetsprinsippet er inntatt som en del av de grunnleggende vurderingsreglene for anleggsmidler i rskl. § 5-3 ved at anleggsmidler skal nedskrives ved verdifall. Nedskrivningsplikten følger av rskl. § 5-3 (3) første punktum, som sier at anleggsmidler skal «nedskrives til virkelig verdi ved verdifall som forventes å ikke være forbigående». Operasjonaliseringen av denne nedskrivningsplikten følger av regnskapsstandarden «NRS (F) – Nedskrivning av anleggsmidler» (omtales i fortsettelsen også som NRS (F), den norske standarden, eller bare standarden). Den norske standarden bygger i stor grad på regnskapsstandarden for nedskrivninger under IFRS, IAS 36 – Verdifall på eiendeler (Schwencke m.fl., 2017). I fortsettelsen vil jeg komme nærmere inn på kravene som stilles for en nedskrivningsvurdering etter den norske og internasjonale standarden.

Eiendeler som omfattes av IAS 36 illustreres av figuren under og er mer eller mindre sammenfallende med NRS (F) – Nedskrivning av anleggsmidler.

Innenfor IAS 36	Utenfor IAS 36
Eiendom, anlegg og utstyr	<ul style="list-style-type: none">• Varelager (IAS 2)• Anleggskontrakter (IAS 11)• Eiendeler ifbm. pensjon (IAS 19)• Utsatt skattefordel (IAS 12)• Finansielle eiendeler f. IAS 39• Investerings eiendom målt til virkelig verdi (IAS 40)• Biologiske eiendeler (IAS 41)• Forsikringskontrakter (IFRS 4)• Eiendeler holdt for salg (IFRS 5)
Immaterielle eiendeler inkludert goodwill	
Finansielle eiendeler klassifisert som: <ul style="list-style-type: none">• Datterselskap• Tilknyttede selskaper (TS)• Felleskontrollerte virksomheter (Joint ventures)	

Figur 3: Eiendeler som omfattes av nedskrivningsreglene (Agdesteen, 2015)

2.2.2 Formålet med reglene

Målsettingen med IAS 36 er at selskap ikke skal regnskapsføre eiendeler til høyere beløp enn gjenvinnbart beløp, samme betydning har de norske regnskapsreglene gjennom rskl. § 5-3 (3), og den norske standarden. En eiendel er balanseført med for høy verdi dersom verdien er høyere enn det selskapet kan klare å gjenvinne ved fortsatt bruk (bruksverdi) eller salg av eiendelen (netto salgsverdi) (IAS 36, 2016). IFRS standarden gir i likhet med den norske, også føringer for hvordan selskapet skal reversere nedskrivninger når grunnlaget for verdifallet ikke lenger er til stedet.

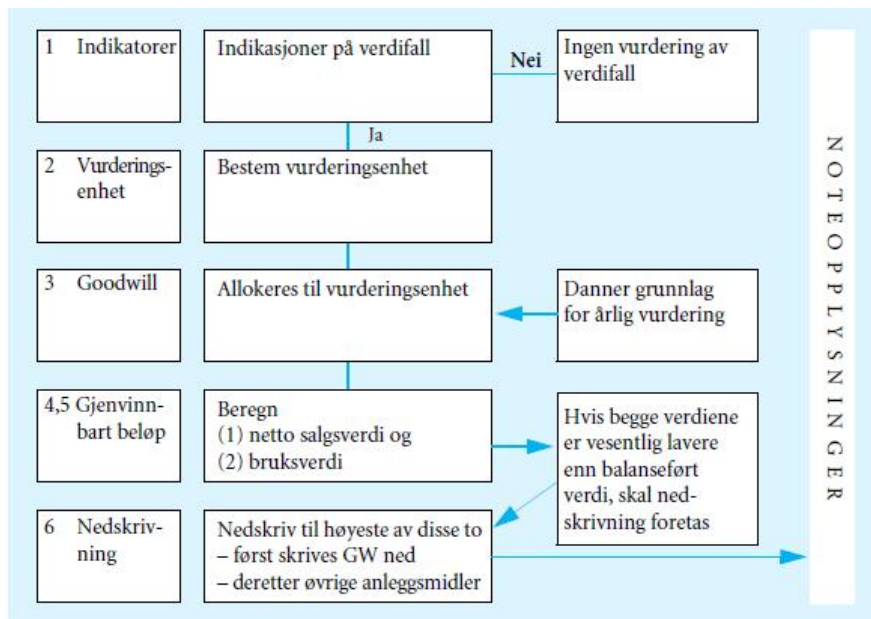
Den norske regnskapsstandarden skiller seg fra den internasjonale standarden blant annet ved at det i den norske finnes et *vesentlighetskriterium* og et *varighetskriterium* (Baksaas & Stenheim, 2015). Det heter i lovteksten at nedskrivningsplikten inntreffer ved verdifall som forventes å ikke være *forbigående* og fra standardene heter det at verdifallet må være *vesentlig*. Ved beregning av bruksverdi er det nåverdien av kontantstrømmene som forventes å tilflyte foretaket som skal legges til grunn, et forbigående verdifall vil da bli tatt høyde for i kontantstrømmene. Selskapet kan følgelig ikke unnlate å nedskrive med bakgrunn i at verdifallet er forbigående når en beregner bruksverdi (Schwencke m.fl., 2017). Baksaas og Stenheim (2015) påpeker at varighetskriteriet kan ha interesse når salgsverdi er lagt til grunn, men utdyper ikke nærmere hvorfor. Antagelig er sistnevnte at en priskorreksjon ikke gjenspeiles på kort sikt. Schwencke m.fl., (2017) antyder likevel at det typiske (i en nedskrivningssituasjon) er at det ikke finnes velfungerende annenhåndsmarkeder for eiendelen, og at netto salgsverdi derfor må beregnes på samme måte som for bruksverdi med ned-diskontering av fremtidige kontantstrømmer.

Ifølge Schwencke m.fl., (2017) må en vurdere vesentlighetskriteriet opp mot det aktuelle anleggsmiddelet og virksomheten for øvrig. En viktig del av vesentlighetskriteriet er å vurdere om unnlattelse eller feil kan påvirke regnskapsbrukernes beslutninger, derfor bør regnskapsposter som egenkapital, driftsinntekter, driftsresultat og overskudd være utgangspunkt for vesentlighetsvurderingen (Schwencke m.fl., 2017).

2.2.3 Nedskrivningssystemet

Prosedyren for vurdering og påfølgende nedskrivning er omtalt i standardens punkt 1 som «nedskrivningssystemet». Oppsummert innebærer dette systemet at foretaket skal vurdere indikatorer for verdifall og ved utslag på disse vurdere om det er verdifall i anleggsmidler. Anleggsmiddelet skal avgrenses til en kontantgenererende enhet og verdifall referer til gjenvinnbart beløp som nevnt i forrige avsnitt. Ved verdifall nedskrives anleggsmiddelet til gjenvinnbart beløp, og skal reverseres når grunnlaget for verdifall ikke lenger er til stede.

Fremstillingen av reglene kan oppsummeres punktvis slik som Schwencke m.fl., (2017) har gjort i figuren under. De ulike punktene med unntak av punkt tre og seks, drøftes nærmere i fortsettelsen.

Figur 3. Kilde: (Schwencke m.fl., 2017)

Vurdere indikatorer

Etter NRS (F) punkt tre skal et foretak ved hver regnskapsavleggelse vurdere om det er indikasjoner på verdifall i selskapets anleggsmidler. IAS 36 krever derimot at en må beregne gjenvinnbart beløp når det finnes indikasjoner på verdifall jf. IAS 36 punkt IN 5. Dette innebærer for børsnoterte foretak en aktivitetsplikt til å vurdere indikatorer for verdifall, og minst gjøre en aktiv vurdering hvert kvartal (Agdesteen, 2015). For foretak som ikke rapporterer etter IFRS og avlegger årsregnskap vil det være tilstrekkelig å gjøre en årlig vurdering.

Indikatorer for verdifall baseres etter NRS (F) på ekstern eller intern informasjon, og er mer eller mindre sammenfallende med IAS 36, punkt 12-14. Både i den norske og den internasjonale standarden tas det forbehold om at listen over indikatorer ikke er uttømmende. Den norske uttrykker derimot eksplisitt at et foretak bare forventes å oppdage verdifall som er knyttet til indikatorene beskrevet i standarden, en slik formulering finnes ikke i IAS 36. Som et minimum må foretak vurdere følgende indikatorer:

«Indikatorer basert på ekstern informasjon:

1. Anleggsmidlets markedsverdi har i perioden falt vesentlig mer enn det som kunne forventes som følge av elde eller slit ved normal bruk.

2. En vesentlig negativ endring i teknologiske, markedsmessige, økonomiske og juridiske rammebetingelser.
3. Markedsrenter eller andre markedsbaserte avkastningskrav har økt i perioden, og økningen antas å påvirke diskonteringsrenten som anvendes til å beregne anleggsmidlets bruksverdi og vesentlig redusere anleggsmidlets gjenvinnbare beløp.
4. Markedsverdien av egenkapitalen er mindre enn foretakets balanseførte egenkapital. Foretak som ikke har egenkapitalinstrumenter omsatt på børs eller en lignende markedsplass, vil imidlertid normalt ikke kjenne til markedsverdien av egenkapitalen. Denne indikatoren er derfor bare relevant i de tilfeller markedsverdien er kjent.

Indikatorer basert på intern informasjon:

5. Observert ukurans eller fysisk skade av anleggsmidlet.
6. Vesentlige endringer i perioden som har negative konsekvenser for bruk eller forventet bruk av anleggsmidlet. Slike endringer inkluderer planer om avvikling og restrukturering.
7. Intern rapportering som tilsier at avkastningen fra anleggsmidlet blir dårligere enn forventet. Dette kan omfatte forhold som vesentlig overskridelse av investeringsutgift i forhold til opprinnelig budsjett, eller en vesentlig nedjustering av forventede fremtidige kontantstrømmer eller resultater.» (NRS(F) Nedskrivning av anleggsmidler, 2009, punkt 3)

Bestemme vurderingsenhet

Neste punkt er å fastsette *vurderingsenheten*, og regnskapsstandardene gir nærmere veiledning for denne fastsettelsen. Ved vurdering av verdifall i anleggsmidler heter det i den norske standarden at «eiendeler avgrenses til det laveste nivået hvor det er mulig å identifisere inngående kontantstrømmer som er uavhengige av andre grupperinger av anleggsmidler» (NRS(F) Nedskrivning av anleggsmidler, pkt 4.1). Denne avgrensningen omtales i sistnevnte som vurderingsenhet, og i IAS 36 som «cash generating unit» (CGU) eller kontantgenererende enhet (KGE) på norsk. For selskapene i denne undersøkelsen er de fleste

eiendelene skip, og avgrensningen forventes å gjøres til det enkelte skip da disse som oftest genererer uavhengige kontantstrømmer.

Beregne gjenvinnbart beløp

Når vurderingsenheten er fastsatt, må *gjenvinnbart beløp* beregnes for denne. Gjenvinnbart beløp er definert av IAS 36, pkt.18 som det høyeste av virkelig verdi fratrukket salgskostnader og verdien av fortsatt bruk av eiendelen, i fortsettelsen omtales disse som henholdsvis *netto salgsverdi* og *bruksverdi*. Gjenvinnbart beløp måles opp mot balanseført verdi for å vurdere om det er behov for nedskrivning. Hvis enten netto salgsverdi eller bruksverdi er høyere enn balanseført verdi, vil det ikke være nødvendig å beregne begge størrelsene (Schwencke m.fl., 2017). Som nevnt over vil likevel netto salgsverdi i stor grad tilsvare en bruksverdiberegning i perioder med lite eller ingen observerte transaksjoner. Finanstilsynet (2016) har anbefalt å gjøre egne beregninger i tillegg til megleranslag og takster som baseres på netto salgsverdi.

Figur 4 - Gjenvinnbart beløp – Utarbeidet med bakgrunn i regnskapsreglene

Det følger av den norske standardens pkt. 5.2 at netto salgsverdi er det beløpet en vurderingsenhet kan selges for mellom uavhengige parter, fratrukket salgskostnader. Videre heter det i samme punkt at netto salgsverdi kan beregnes med utgangspunkt i observert markedspris fra velfungerende markeder, mens det ved ikke-fungerende markeder må benyttes skjønn i beregningen av salgsverdi. Som nevnt overfor anbefales det derfor i perioder med få eller ingen transaksjoner, at en gjør egne bruksverdiberegninger for å vurdere påliteligheten til eksterne takster og megleranslag. I tillegg må selskapene vurdere om

takstene er utarbeidet i samsvar med regnskapsreglene foretaket benytter (Finanstilsynet, 2016).

En bruksverdiberegning er en to-trinns prosess hvor første del består i å estimere fremtidige kontantstrømmer knyttet til bruk og utrangering, og deretter diskontere kontantstrømmene til nåverdi med en diskonteringsrente.

Ifølge NRS(F) skal fremtidige kontantstrømmer være basert på siste ledelsesgodkjente budsjetter og prognoser, og skal gjenspeile ledelsens beste skjønn. Videre skal beste estimat med bakgrunn i tilgjengelig informasjon benyttes, og estimeringen skal være grunnet i fornuftige og holdbare forutsetninger. Etter standardens pkt. 5.3.2 er forventningsverdien vanligvis beste estimat på en kontantstrøm, hvor forventningsverdien er «den veide summen av størrelsen på de ulike utfallene multiplisert med sannsynligheten for utfallet» (NRS(F) – Nedskrivning av anleggsmidler, pkt 5.3.2, s 5). Det individuelt mest sannsynlige utfallet tillates også.

Interne bevis som legges til grunn i beregningen av kontantstrømmer skal tillegges mindre vekt enn eksterne bevis. Finanstilsynet (2016) anbefaler at en vurdering av rimelighet i forutsetninger bør inkludere en analyse av historisk utvikling opp mot prognoser/budsjetter som ligger til grunn, og om forutsetninger samsvarer med ekstern dokumentasjon. Kontantstrømmene baseres på siste godkjente budsjetter eller prognoser, og skal ikke være lengre enn maks fem år med mindre et lengre kontantstrøms-estimat kan forsvares. Første fem år kalles prognoseperioden, og resterende terminalleddet. Hovedregelen er at det i terminalleddet skal benyttes en fallende eller stabil vekstrate med mindre det finnes holdepunkter for å benytte en stigende vekstrate jf. IAS 36 pkt. 33(c). Det er eiendelens nåværende stand som skal legges til grunn, slik at fremtidige restruktureringer eller forbedringer på eiendelen skal ekskluderes med mindre selskapet er pålagt å gjennomføre slike tiltak.

Diskonteringsrenten som benyttes for å diskontere kontantstrømmene skal ifølge NRS(F) pkt. 5.3.3 være et markedsmessig avkastningskrav for investering i lignende virksomhet som den nedskrivningsvurderingen gjelder for. Lignende er det beskrevet i IAS 36.55 at diskonteringsrenten skal gjenspeile pengers tidsverdi og særskilt risiko for eiendelen som ikke er justert for i kontantstrømmene. Et vanlig avkastningskrav er WACC (weighted average

cost of capital), dette er ansett som et godt uttrykk for avkastningskrav da investeringer som oftest finansieres av egen- og fremmedkapital. I det vektete totalavkastningskravet inngår et egenkapitalkrav, gjeldskrav, forholdet mellom egenkapital og gjeld i tillegg til selskapets skattesats.

Matematisk skrives WACC slik:
$$WACC = \frac{D}{V} k_d(1 - t) + \frac{E}{V} k_e$$

Hvor:

WACC = Weighted average cost of capital

D/V = Markedsverdi av gjeld/ «Enterprise value»

E/V = Markedsverdi av egenkapital/ «Enterprise value»

k/d = Selskapets gjeldskostnad

k_e = Avkastningskravet til egenkapitalen

t = Effektiv skattesats

Diskonteringsrenten skal etter IAS 36.55 b reflektere den aktuelle eiendelens særskilte risiko og det kreves derfor en vurdering for hvert enkelt nedskrivningsobjekt. Den særskilte risiko for en eiendel er ifølge IAS 36.56 den avkastning en investor ville kreve for en investering som ga tilsvarende kontantstrømmer, hensyntatt beløp, tidspunkter og risikoprofil. Agdesteen (2015) fremhever at spesifikk risiko tilknyttet eiendelen som prisrisiko, levetid og kapitalstruktur må vurderes og at det derfor ikke er en bedriftsspesifikk, men en industri- eller eiendelsspesifikk markedsrente som skal fastsettes. Finanstilsynet (2016) understreker dette punkt, og sier at det ved ulik risiko i kontantgenererende enheter bør benyttes ulike diskonteringsrenter som reflekterer segmentenes særskilte risiko. Med bakgrunn i dette forventes det derfor at selskapene i undersøkelsen har ulike diskonteringsrenter avhengig av hvilke eiendeler som blir nedskrevet.

Valg av diskonteringsrente vil påvirke nåverdien av kontantstrømmene og dermed om et behov for nedskrivning avdekkes eller ikke. Siden diskonteringsrenten påvirker nåverdien, kan størrelsen på gjenvinnbart beløp variere i stor grad etter hvilken sats denne settes til. For å eksemplifisere dette kan en se til Solstad Offshore sin årsrapport fra 2015. I denne opplyses

det at benyttet diskonteringsrente er 7,6%, og videre om sensitivitetsberegninger at en økning i diskonteringsrenten på 1% og 2% ville gitt en økt nedskrivning på NOK 300-600 millioner. Solstad opplyser at dersom ratenivået eller utnyttelsesgraden justeres slik at inntektene blir 2-5% lavere vil det innebære en økt nedskrivning på NOK 150-500 millioner, og ved økning på 1-2% i inflasjon av kostnader en økt nedskrivning på NOK 200-500 millioner. Ved en økning på 2-5 % i forutsetningene nevnt over ville altså nedskrivningene økt med opp mot 1,5 milliarder kroner.

De siste punktene i nedskrivningsprosessen er å sammenstille gjenvinnbart beløp mot balanseført verdi og eventuelt foreta nedskrivning i regnskapet. Det er bare nødvendig å nedskrive verdier ved et vesentlig verdifall. Ved vurdering av vesentlighet i verdiforskjellen påpeker Schwencke m.fl., (2017) at dette må vurderes konkret opp mot både anleggsmiddelet og virksomheten for øvrig. Innholdet i vesentlighetsbegrepet er i stor grad skjønnsmessig og må vurderes opp mot flere forhold. En regel som kan være til hjelp ved vurdering av vesentlighet kan være: «En unnlattelse eller feil er vesentlig hvis den vil kunne påvirke regnskapsbrukernes beslutninger» (Schwencke m.fl., 2017, s. 195).

2.2.4 Noteopplysninger

Etter regnskapslovens § 7-13 andre ledd skal det opplyses om hvilke forutsetninger som er lagt til grunn for nedskrivning. Av NRS(F) Nedskrivning av anleggsmidler pkt 10 fremkommer ytterligere spesifisering av hvilke krav som gjelder til tilleggsopplysninger. I tilfelle det ikke fremkommer av resultatregnskapet, skal det ifølge standarden opplyses om størrelsen på nedskrivninger i perioden fordelt på eventuelle ulike klasser av anleggsmidler. Det skal også opplyses om hvilke forutsetninger som er lagt til grunn for nedskrivning, dette gjelder hvordan vurderingsenhet og gjenvinnbart beløp er beregnet.

Under IFRS angir IAS 36 punkt 130 a-g, de viktigste opplysningskravene for eiendeler med bestemt levetid. Det skal gis en redegjørelse for de viktigste hendelsene eller omstendighetene som førte til nedskrivning, beskrivelse av eiendelen/KGE, omfang av periodens nedskrivning, og om gjenvinnbart beløp er netto salgsverdi eller bruksverdi. I tillegg skal det opplyses om hvilken diskonteringsrente som er benyttet ved bruksverdiberegninger. Notekravene for eiendeler som ikke har goodwill må etter dette sies å være relativt enkle å oppfylle. Det er ikke et krav under IFRS at en må opplyse om hvilke forutsetninger som er benyttet ved beregning av gjenvinnbart beløp for eiendeler, men det gis i IAS 36, punkt 132 en

oppfordring om å rapportere benyttede forutsetninger. Når netto salgsverdi er lagt til grunn skal det etter IAS 36 130f(i-iii), opplyses om hvilket nivå i prishierarkiet etter IFRS 13 KGEen er på. IFRS 13 har tre nivå, og i tilfelle eiendelen er på nivå 2 eller 3 skal verdsettelsesmetoden beskrives og alle nøkkelforutsetninger ledelsen har lagt til grunn skal opplyses om (IFRS 13, 2011).

2.3 Styrets ansvar for oppfyllelse av nedskrivningsplikten

Hovedansvaret for at selskapet fører regnskap i samsvar med loven er tillagt daglig leder i aksjeloven § 6-14 (4). Også styret er i loven og lovens forarbeider tillagt et omfattende ansvar for årsregnskapet og dets innhold, og blir blant annet omtalt som «regnskapsansvarlige» i lovforarbeider (Prop. 117 L, 2009-2010, s. 8). I fortsettelsen av forrige kapittel, vil dette kapitlet belyse hvilket ansvar styret har i tilknytning til årsregnskapet og at nedskrivningsplikten etter regnskapsloven oppfylles.

2.3.1 Bestemmelser i regnskapsloven

Den allmenne regnskapsplikten i Norge er regulert i regnskapsloven § 1-2. Børsnoterte foretak benytter IFRS (International Financial Reporting Standards) som regnskapsspråk. Selskaper notert på børs utarbeider derfor regnskapet etter IFRS og IAS (International Accounting Standards), som blir utarbeidet av IASB (International Accounting Standards Board). Som nevnt i kapittel 2.1 er selskaper som utarbeider regnskap etter IFRS også underlagt den norske regnskapsloven, men er fritatt for enkelte bestemmelser jf. rskl. § 3-1 (3). Unntakene i regnskapsloven § 3-1 (3) for IFRS rapporterende foretak omfatter ikke styrets plikt til å signere på årsregnskapet.

Selskapets styre har en lovfestet plikt til å signere på årsregnskapet i regnskapsloven, dette følger av regnskapsloven § 3-5 (1) som sier at «for regnskapspliktige som har styre, skal samtlige styremedlemmer underskrive». I rskl. § 3-5 (2) gis det mulighet til påtegning med forbehold og det skal da gis nærmere redegjørelse av forbeholdet i årsberetningen. Underskriften fra styret er ikke bare formalia, da den også kan ha betydning for straffe- og erstatningsspørsmål. Denne betydningen fremkommer av forslag til gjeldende regnskapslov hvor det heter at undertegning av årsregnskapet og årsberetningen

«[...] innebærer en bekreftelse av at vedkommende står inne for innholdet, eventuelt med de forbehold som uttrykkelig er ført inn i årsberetningen. En slik bekreftelse vil

kunne ha betydning bl.a. ved spørsmål om erstatnings- eller straffansvar for opplysninger gitt i årsregnskapet og årsberetningen.» (Ot.prp. nr. 42, 1997-1998, s. 199)

I forbindelse med utarbeidelsen av loven foreslo Kommunal- og arbeidsdepartementet en presisering av undertegnernes ansvar for at årsregnskap og årsberetning ble avlagt til rett tid og i samsvar med loven. Finans- og tolldepartementet fant det derimot ikke nødvendig å lovfeste en regel om ansvar i tilknytning til undertegning i lovteksten. Bakgrunnen for at forslaget ikke ble tatt til følge, var at departementet mente spørsmål om ansvar for avgitte opplysninger (i regnskap og årsberetning) rekker lenger enn bare en bekreftelse av innholdet ved underskrift. Straff for regnskapsovertredelser er inntatt i regnskapsloven § 8-5 og blir nærmere diskutert i kapittel 2.4 om straff og erstatningsansvar for styremedlemmer.

Rekkevidden av regnskapsloven § 3-5 fremstår ikke helt klart av ordlyden alene, noe som også var årsaken til at det ble foreslått en presisering av ansvaret som nevnt over. Ansvaret bør likevel være kjent for styremedlemmer, blant annet gir revisor også flere «påminnelser» om styrets ansvar gjennom revisjonen. Revisor tar i sin revisjon utgangspunkt i at ledelsen og styret er kjent med og forstår ansvaret de har for årsregnskapet. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) utgir de internasjonale revisjonsstandardene (ISA) som revisorene følger i sin revisjon. Fra ISA 210 *inngåelse av avtale om vilkårene for revisjonsoppdraget* går det frem at revisor sitt utgangspunkt for revisjonen, er at ledelsen erkjenner og forstår ansvaret de har for årsregnskapet (ISA 210, 2010). Vilkårene er oppstilt i ISA 210, og kommer også til uttrykk i revisjonsberetningen ved revisors uttalelse om ledelsens ansvar:

«Styret og daglig leder (ledelsen) er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil» (KPMG, 2017).

Gjennom regnskapsloven og forarbeider blir styrets ansvar for årsregnskapet fremstilt. Også revisor tar utgangspunkt i at styret er ansvarlig. Utover å sørge for at årsregnskapet blir ført på

en betryggende måte, innebærer ansvaret at styret må gjøre seg kjent med innholdet i årsregnskapet og forstå de vurderinger som er gjort. Slik unngår styret å bli det en kaller for et «formalstyre», som bare godkjenner vedtak som allerede er fattet av øvrig ledelse/administrasjonen.

I aksjeloven finner vi flere bestemmelser som angår styrets ansvar for årsregnskapet og økonomisk rapportering. Reglene i aksjeloven vil bli redegjort for i neste kapittel.

2.3.2 Aksjelovens bestemmelser

Dette kapittelet skal utrede hva som er styrets plikter etter aksjeloven. De viktigste paragrafene med hensyn til årsregnskapets innhold og styrets plikter ved årsregnskapet blir behandlet. I de tilfeller hvor aksjeloven og allmennaksjeloven er ulike vil dette spesifiseres med henvisning til den aktuelle lov med henholdsvis «asl» og «asal», ellers omtales disse under ett som asl. / aksjelovene.

Det er lovfestet i aksjelovene at aksjeselskapet skal ha visse selskapsorganer, de viktigste er generalforsamlingen, styret og daglig leder (Granden, 2013). Aksjeselskaper kan ha daglig leder, men er ikke påkrevd i lov. Loven definerer også hvilke roller og myndighet de enkelte organer har overfor hverandre og innbyrdes. Den øverste myndighet i aksjeselskapet er generalforsamlingen hvor aksjeeierne utøver sin myndighet jf. asl. § 5-1. I tillegg til aksjelovene kan også styrets plikter reguleres av styreinstruks, vedtekter og andre lovgivninger.

Behandlingen av årsregnskapet skal i utgangspunktet gjøres i styremøte, jf. asl. § 6-19, og styret kan etter asl. § 6-24 treffe beslutning når mer enn halvdel av styremedlemmene er tilstede. Alle styrets medlemmer plikter likevel å undertegne årsregnskapet. Det følger av asl. § 5-5 første ledd og asal § 5-6 at årsregnskapet skal godkjennes av generalforsamlingen, og godkjenning kan gjøres med simpelt flertall, jf. asl. § 5-17.

2.3.3 Forvaltning- og tilsynsansvaret

Det overordnede ansvaret for å føre tilsyn med og forvalte selskapet hører under styret. Utover regler for styrets forvaltning og tilsyn finnes en rekke bestemmelser som har som formål å blant annet beskytte selskapskapitalen, minoritetsinteresser og ulike regler for kredittstillelse og lån. Forvaltnings og tilsynsoppgaven følger av asl. §§ 6-12 og 6-13, og

kalles ofte faneparagrafene (PwC, 2011). I tillegg til faneparagrafene er også asl. §§ 3-4 og 3-5 sentrale regler som omhandler krav til forsvarlig egenkapital og likviditet, samt hvilke tiltak styret må iverksette hvis kapitalen blir uforsvarlig lav.

Forvaltningsansvaret

Styrets forvaltningsansvar er inntatt i lov i asl. § 6-12 (1) som sier at «*Forvaltningen av selskapet hører under styret. Styret skal sørge for forsvarlig organisering av virksomheten*». I tillegg til forvaltning av selskapet skal styret etter første ledd også sørge for forsvarlig organisering av selskapet. Hva som konkret ligger i forvaltningen av selskapet ble også diskutert i aksjelovens forarbeider, men det ble da valgt å ikke konkretisere dette med bakgrunn i at opplistingen ville være ufullstendig og at styrets oppgaver vil variere fra selskap til selskap (NOU 1996:3, 1996). En naturlig del av forvaltningen og organisering av selskapet innebærer at styret skal sørge for at virksomheten driver innenfor gjeldende rammer i lov, selskapsvedtekter og instruksjoner gitt av generalforsamlingen (Bråthen, 2014). Etter asl § 6-12 (2) skal styret fastsette planer og budsjetter for virksomheten. Loven gir ikke ytterligere veiledning til hvilke planer og budsjetter som skal utarbeides, men andre ledd ses som en presisering av første ledd og omfanget av styrets arbeid på dette punkt vil avhenge av selskapets størrelse og art (Bråthen, 2014). Styret *kan* også fastsette retningslinjer for virksomheten, men det påkreves ikke av loven.

Aksjeloven § 6-12 (3) er en presisering av styrets ansvar og plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling og sier at: «*Styret skal holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling og plikter å påse at dets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll.*» I forarbeidene heter det også at styret har en aktivitetsplikt når det gjelder å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling (NOU 1996:3, 1996). Styret kan ikke passivt vente på informasjon fra daglig leder eller administrasjonen, dette gjelder spesielt i situasjoner hvor selskapet er i en økonomisk vanskelig situasjon. Plikten må også ses i sammenheng med kravet om forsvarlig egenkapital og handleplikt etter asl. §§ 3-4 og 3-5 (Aarbakke, Aarbakke, Knudsen, Ofstad & Skåre, 2012). Plikten innebærer også at styret må holde seg orientert om markedsutviklingen og konkurranseforhold (Aarbakke m.fl., 2012). Brorparten av offshorerederienes eiendeler er knyttet til skip, og disse skipene står også for inntektssiden til selskapene. Oljeprisfallet har vist at det kan komme store svingninger i markedet. Løpende rapportering til styret om

utviklingen av verdien på selskapets eiendeler vil gjøre det lettere for styret å holde seg orientert. Ved at styret mottar slike rapporter også i gode tider, kan en unngå at styret blir hengende etter og handler for sent når markedet snur.

Fra asl. § 6-12 (3) heter det videre at styret plikter å påse at selskapets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er under betryggende kontroll. Denne delen av bestemmelsen sikter til selskapets interne kontroll, styret og daglig ledelse har primæransvaret for den interne kontrollen også når selskapet har revisor (Bråthen, 2014). I forarbeider til endringer i regnskapsloven i 2010 som tiltak mot manipulering av finansiell informasjon, ble det påpekt at styret har plikt til å påse at selskapet har tilfredsstillende systemer for regnskapsrapportering (Prop. 117 L, 2009-2010).

Aksjeloven § 6-12 (4) presiserer styrets rett og plikt til å undersøke de saker de finner nødvendig: *«Styret iverksetter de undersøkelser det finner nødvendig for å kunne utføre sine oppgaver. Styret skal iverksette slike undersøkelser dersom dette kreves av ett eller flere av styremedlemmene.»* Regelen har også viktig praktisk betydning da den letter tilsynsoppgaven overfor daglig leder og forvaltningen av selskapet for øvrig. Dersom styret mener administrasjonens vurderinger av markedet er mangelfulle, kan styret kreve nærmere vurdering av eksempelvis eiendelenes verdi. Regelen gir også det enkelte styremedlem retten til å kreve undersøkelser, kravet fremsettes overfor styret som sådant, og et samlet styre treffer beslutningen om å iverksette undersøkelser etter nærmere vurdering (Granden, 2013).

Tilsynsansvaret

Styrets tilsynsansvar er lovfestet i aksjeloven § 6-13 (1) som sier at «Styret skal føre tilsyn med den daglige ledelse og selskapets virksomhet for øvrig». Det kommer frem av forarbeidene til loven at også tilsynsansvaret, i likhet med forvaltningsansvaret, vil variere med selskapets omfang og art. Bakgrunn for å lovfeste tilsynsansvaret var blant annet at det ble forventet at en presisering av tilsynsansvaret i lovteksten ville føre til en bevisstgjøring og vektlegging av styrets tilsynsoppgaver, samt styreansvar (NOU 1996:3, 1996). Ansvar for å føre tilsyn med daglig ledelse og virksomheten for øvrig henger sammen med, og er en naturlig følge av styrets ansvar for forvaltning av selskapet etter asl. § 6-12. I enkelte virksomheter av noe omfang vil derfor gode budsjetter, planer og retningslinjer være avgjørende for at styret kan oppfylle sitt tilsynsansvar etter asl. § 6-13.

2.3.4 Samspillet mellom styret og daglig leder

Aksjeloven §§ 6-14 og 6-15 angir reglene for daglig leders plikter overfor selskapet og styret. Daglig leder skal sørge for den daglige driften av selskapet og plikter å følge de retningslinjer styret har satt jf. asl. 6-14 (1). Etter asl. 6-14 (2) hører saker som er av uvanlig art eller av stor betydning for selskapet under styret, og ikke daglig leder. Hva som er av stor betydning eller uvanlig art kommer an på selskapets størrelse. Nedskrivninger av eiendeler må anses som uvanlig og avhengig av størrelse kan de være av stor betydning. Det antas derfor at slike saker normalt hører under styret.

Daglig leder plikter å sørge for at selskapets regnskap er i samsvar med gjeldende lov og forskrift, samt at formuesforvaltningen er gjenstand for betryggende kontroll, jf. asl. § 6-14 (4). Rapportering av selskapets virksomhet, stilling og resultatutvikling til styret hører også under daglig leders plikter etter asl. § 6-15 (1). Det skal rapporteres hver fjerde måned for aksjeselskaper og hver måned for allmennaksjeselskaper, og denne rapporteringen skal enten skje skriftlig eller i møte. Rapporteringen er ikke avgrenset til en ren regnskapsrapport, dette ble notert i aksjelovens forarbeider hvor det ble vist til beskrivelse av tilsvarende bestemmelse fra NOU 1992:29 (referert i Ot.prp. nr. 23 (1996-1997, s. 148). Det går her frem at omfanget og detaljkravet må avgjøres av selskapets størrelse, hvilke saker daglig leder har hatt til behandling siden *forrige* rapportering og betydning av sakene for selskapet. Utover disse forhold kan også styrets aktivitetsnivå i selskapet være førende, og til slutt er det avgjørende «[...] at styret gis en rimelig mulighet til å kunne vurdere daglig leders arbeid og selskapets stilling» (Ot.prp. nr. 23, 1996-1997, s. 148).

Etter asl. § 6-15 (2), kan styret til enhver tid kreve at daglig leder gir styret en nærmere redegjørelse for bestemte saker, en slik redegjørelse kan kreves av et kollektivt styre eller av et enkelt styremedlem. Granden (2013) mener denne regelen kan være spesielt hensiktsmessig i turbulente tider, og i tilknytning til styremedlemmers bekymring over utviklingen av selskapet. Som tidligere nevnt kan styremedlem etter asl. § 6-12 fjerde ledd iverksette de undersøkelser de finner nødvendig for å løse sin oppgave som styremedlem. Ifølge Granden (2013) ligger det derfor i regelverkets system en oppfordring om å være sikker på hva som er selskapets situasjon og utvikling, og påpeker at manglende interesse og engasjement kan føre til situasjoner hvor manglende aktivitet, medfører ansvar.

2.3.5 Forsvarlig egenkapital og likviditet

Aksjeloven § 3-4 krever at selskapets egenkapital og likviditet skal være forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten. Rettsregelen ble lovfestet ved den nye aksjelovgivningen i 1997, og har blitt omtalt som «den kanskje viktigste ansvarsmessige nyvinning» (Perland, 2013). Kravet til at aksjeselskaper skal ha forsvarlig kapital var antagelig gjeldende før dette også (Bråthen, 2004). Det er likevel en presisering, og justisdepartementet uttaler i forarbeidene til aksjeloven at

«[...] en slik klarere betoning av at det er en del av ledelsens plikter å sørge for at selskapet har en forsvarlig egenkapital, [vil] trolig gjøre det enklere å vinne fram med erstatningskrav mot ledelsen» (Ot.prp. nr. 23, 1996-1997, s. 51-52)

Formålet med lovfestingen av at selskapet skal ha forsvarlig egenkapital er spesielt med bakgrunn i beskyttelse av selskapets kreditorer. Det kommer frem av forarbeidene nevnt over at regelen er ment å ha en preventiv effekt ved at styrets generelle aktsomhetsplikt med hensyn til forvaltning og tilsynsansvar fremtvinges oppmerksomhet. Etter forarbeidene til aksjeloven skal det også gjøres en samlet vurdering av selskapets reelle kapitalgrunnlag, og ikke bare den bokførte egenkapitalen. Selskapets vurdering kan derfor ta hensyn til eventuelle merverdier som kan finnes utover det som er balanseført, men den samlede vurdering må bygge på et forsvarlig grunnlag som kan dokumenteres eller sannsynliggjøres (Bråthen, 2004). At selskapet skal ha forsvarlig likviditet ble i 2013 tilføyd som en påminnelse om at forsvarlighetsvurderingen både skulle gjelde soliditet og likviditet (Prop. 111 L, 2012-2013, s. 77-78).

Et naturlig spørsmål som reiser seg ut fra lovteksten er hva som ligger i «forsvarlig» egenkapital og likviditet. Det gis ingen generell rettleiding av loven utover at egenkapital og likviditet skal tilpasses risikoen og omfanget av virksomheten til selskapet. Som nevnt ovenfor er det selskapets verdijusterte egenkapital som skal legges til grunn for forsvarlighetsvurderingen. Det betyr at regnskapsposter som goodwill, merverdier i anleggsmidler eller andre eiendeler kan tas med i betraktningen. Også fremtidige netto kontantstrømmer kan tas med (Bråthen, 2004), men er styret usikker på om enkelte merverdier kan inntas etter en nærmere vurdering bør de holde seg til balanseført verdi. Etter lovteksten skal egenkapitalen tilpasses den enkelte virksomhets risiko og omfang. Store

selskaper eller foretak som opererer i markeder hvor risikoen er stor må derfor stille strengere krav til størrelsen på egenkapitalen.

2.3.6 Handleplikten

Aksjeloven § 3-5 (1) er en lovfestet handleplikt for styret om egenkapitalen blir lavere enn det som er forsvarlig etter selskapets risiko og omfang. Rettsregelen ble nylig endret i aksjeloven ved at handleplikten ikke inntreffer for aksjeselskaper når egenkapitalen er under halvparten av aksjekapitalen, endringen gjelder ikke for allmennaksjeselskaper (Prop. 112 L, 2016-2017). Handleplikten innebærer etter asl. § 3-5 (1) at styret straks skal behandle saken og innen rimelig tid innkalle generalforsamlingen for en redegjørelse av selskapets økonomiske stilling. I tilfelle selskapet ikke har forsvarlig egenkapital i samsvar med asl. § 3-4 skal styret foreslå tiltak for å rette på kapitalsituasjonen.

Det følger av asl § 3-5 (2) at hvis styret ikke finner grunnlag for å foreslå tiltak eller foreslåtte tiltak ikke lar seg gjennomføre skal styret foreslå selskapet oppløst. Formuleringer i lovteksten ble endret i 2006 med bakgrunn i at det var uhensiktsmessig for styret å foreslå tiltak for generalforsamlingen om egenkapitalen fortsatt var forsvarlig til tross for at den var under halvparten av aksjekapitalen. Styret trenger derfor ikke å foreslå *tiltak* for generalforsamlingen hvis egenkapitalen er under halvparten av aksjekapitalen, men likevel forsvarlig etter en forsvarlighetsvurdering i tråd med asal. § 3-4. Styret plikter imidlertid å orientere generalforsamlingen i slike tilfeller (Ot.prp. nr. 55, 2005-2006, s. 21).

Det er styrets plikt å foreslå tiltak overfor generalforsamlingen for å rette på kapitalforholdene. I en nylig avsagt tingretts dom (Norfield, Bergen tingrett (anket)) pekes det på at formålet med bestemmelsen er todelt. Første ledd er for å gjenopprette kapitalsituasjonen i selskapet, og andre ledd er skadebegrensende overfor kreditorer. Bestemmelsen gir rom for fortolkning av når handleplikten faktisk inntreffer. Elin Mack Løvdal (2003) gjør i sin artikkel «Aksjeloven og allmennaksjeloven §§ 3-4 og 3-5» en grundig vurdering av spørsmålet og konkluderer med at handleplikten «*inntreffer på det tidspunkt man etter en bevisvurdering kommer til at egenkapitalen faktisk ble lavere enn forsvarlig eller gikk under halve aksjekapitalen*» (Løvdal, 2003). Denne fortolkningen ble også lagt til grunn av Bergen tingrett i Norfield-dommen hvor styremedlemmene ble idømt erstatningsansvar. Ved bevisførsel vil det være en objektiv norm som legges til grunn for når egenkapitalen ble lavere enn forsvarlig. Det er derfor svært viktig at styret har en proaktiv

tilnærming og baserer sine beslutninger på grundige vurderinger og et veldokumentert fundament.

2.3.7 Styrets dilemma

Nedskrivningsplikten i regnskapslovens § 5-3 (3) krever at selskapet nedskriver anleggsmidler til virkelig verdi ved verdifall som ikke er forbigående. For styret innebærer dette at en må sørge for at eiendelene blir verdivurdert og eventuelt nedskrevet ved vesentlig verdifall. Følgene av en nedskrivning er tidligere problematisert, blant annet kan det føre til at egenkapitalen blir uforsvarlig lav.

Styret er også satt til å forvalte aksjonærenes verdier på en forsvarlig måte og er tillagt et strengt forvaltning- og tilsynsansvar i aksjelovene. Reglene om krav til egenkapital og den tilhørende handleplikten ble belyst i forrige kapittel. På den ene siden kan for store nedskrivninger føre til at selskapets egenkapital blir uforsvarlig lav og handleplikten utløses. Hvis ikke styret klarer å finne en tilfredsstillende løsning er de pliktig til å foreslå selskapet oppløst. En løsning innebærer ofte tilførsel av ny kapital, som kan utvanne eksisterende eiere. Nedskrivninger kan også lede til at selskapets egenkapital blir lavere enn det som er satt som krav fra kreditorer i lånevilkår (covenants). Følgene av brudd med disse kan være at kreditor krever høyere rente, krav til raskere nedbetaling eller innløsning av lånet.

Fortsatt drift av selskapet og en unngåelse av overnevnte forhold fremstår som det beste alternativet, men på den andre side kan små eller fravær av nedskrivninger føre til personlig erstatningssøksmål for styremedlemmene.

Problematikken om nedskrivninger ble belyst i en artikkel fra dagens næringsliv forfattet av tre advokater:

«[...] I verste fall kan det ende i konkurs. Unnlater ledelsen å skrive ned verdier, er risikoen et fremtidig erstatningssøksmål, fordi selskapet – basert på «oppblåste» balanseverdier – er blitt drevet for kreditorenes regning.» (Opdal, Bollerud & Kirkhusmo, 2016)

For å unngå et erstatningssøksmål kan styret «sikre» seg ved å gjøre store nedskrivninger, men et slikt valg står i kontrast til den andre oppgaven styret har om å forvalte eiernes verdier på en forsvarlig måte. Som en forstår stilles styret overfor et utilbørlig press og et svært

vanskelig dilemma. Finanstilsynet (2016) pekte på at flere selskaper ikke hadde gjort nedskrivninger i 2014 og 2015, og mente en av årsakene kunne være en gradvis realitetsorientering. En avventende holdning for å «se an» utviklingen i markedet kan også være en naturlig følge av de utfordringene styret og selskapet står overfor.

For å effektivisere reglene styret er underlagt i aksjeloven er det satt opp regler om straff og erstatningsansvar, disse reglene gjennomgås nærmere i neste kapittel.

2.4 Straff og erstatningsansvar for styremedlemmer

Sanksjonene for overtredelse av styrets lovpålagte plikter i aksjeloven er straff- og erstatningsansvar etter asl. §§ 17-1 og 19-1, i tillegg kan en straffes etter regnskapsloven § 8-5 for regnskapsovertredelser. Nedskrivningsreglene er som nevnt tidligere basert på utstrakt bruk av skjønn og utfallsrommet for gjenvinnbart beløp kan derfor variere i stor grad etter hvilke forutsetninger en benytter i nedskrivningstester. Hensikten med dette kapittelet er å gi en kort utredning av hvilke vilkår som må være oppfylt for at styret skal kunne bli erstatningsansvarlige.

2.4.1 Vilkår for erstatningsansvar

Det rettslige grunnlaget for erstatningsansvar for styremedlemmer er asl. § 17-1, (1). Det fremgår av denne lovbestemmelsen at:

«Selskapet, aksjeeier eller andre kan kreve at daglig leder, styremedlem, medlem av bedriftsforsamlingen, uavhengig sakkyndig, gransker eller aksjeeier erstatter skade som de i den nevnte egenskap forsettlig eller uaktsomt har voldt vedkommende.»

Begrepet «uaktsomhet» i asl. § 17-1 (1) er med henvisning til det alminnelige ulovfestede uaktsomhetsansvaret (culpaansvaret) i norsk rett (Perland, 2013). Etter de alminnelige erstatningsreglene i Norge må det foreligge et ansvarsgrunnlag, adekvat årsakssammenheng og en erstatningsmessig skade før erstatningsansvar kan gjøres gjeldende (Aarum, 1994). Uaktsomhetsvurderingen er stort sett lik om det er det ulovfestede skyldansvaret (culpa) eller asl. § 17-1 som anvendes i skyldspørsmålet, og vilkårene for ansvarsgrunnlag, årsakssammenheng og erstatningsmessig tap/skade må være oppfylt i begge tilfeller (Østrem & Schwerdt, 2017).

Det følger av lovteksten i asl. § 17-1 at alle som er medlem av et styre kan bli erstatningsansvarlige. Styreansvaret vurderes individuelt for hvert styremedlem og det kan derfor oppstå situasjoner hvor bare enkelte styremedlemmer blir holdt ansvarlige. I tilfeller hvor flere styremedlemmer har ansvar vil disse hefte solidarisk til hverandre jf. skaderstatningsloven § 5-3 (Østrem & Schwerdt, 2017). Da styremedlemmene hefter solidarisk kan saksøker rette sitt krav til enkeltmedlemmer som har bedre mulighet til å dekke kravet enn andre. Styremedlemmet som dekker kravet til saksøker kan siden reise regresskrav mot de andre medlemmene av styret, men et søksmål må veies opp mot det finansielle grunnlaget til de andre medlemmene og enkeltmedlemmer kan derfor ende opp med å ta hele det økonomiske ansvaret til styret (Østrem & Schwerdt, 2017).

Fortsettelsen i dette kapittelet utreder hvilke vilkår som må være oppfylt for at det foreligger ansvarsgrunnlag, erstatningsmessig tap og adekvat årsakssammenheng.

2.4.2 Ansvarsgrunnlaget

Det første vilkåret for erstatningsansvar er at det må foreligge et ansvarsgrunnlag. Som nevnt over henviser begrepet «uaktsomt» i asl. § 17-1 til det ulovfestede culpaansvaret i norsk rett. Culpaansvaret, eller culpanormen, har en objektiv og en subjektiv side. Ifølge Perland (2013) innebærer den objektive siden av culpaansvaret at det må foreligge brudd på en aktsomhetsnorm, mens den subjektive siden er at en kan lastes for normbruddet. Et normbrudd vil si at det må foreligge en rettstridig handling i form av handling eller unnlattelse, hvor brudd på reglene styret er underlagt i aksjeloven samt ulovfestede aktsomhetsnormer er eksempler på en rettstridig handling (Perland, 2013). Fastsettelse av «normen» gjøres ifølge Perland med utgangspunkt i hva en med rimelighet burde kunne forventet av et normalt og samvittighetsfullt styremedlem i samme situasjon. En blir ikke målt opp mot et ideal-styremedlem, men mot hvordan et annet samvittighetsfullt styremedlem ville handlet i samme situasjon. Alle vurderes også opp mot samme minimumsnorm uten at bakgrunn og intellekt normalt hensyntas (Bråthen, 2013).

Det subjektive elementet i culpanormen er skyldspørsmålet, og kravet til skyld er simpel uaktsomhet (Løvdaal, 2003). Dette innebærer ifølge Aarum (1994) at om et styremedlem objektivt sett har opptrådt uforsvarlig, kan det likevel ikke holdes ansvarlig hvis det ikke har opptrådt forsettlig eller utvist uaktsomhet. Et eksempel på dette er fra en dom i Borgarting lagmannsrett (LB-2011-161685) hvor retten fant at styrets forretningsmessige beslutninger

ikke var forsvarlige, men da saksøker i denne saken måtte være klar over selskapets økonomiske situasjon var ikke styrets manglende opplysning om økonomiske forhold ansett som uaktsomme. Unnskyldningsgrunner kan derfor tenkes, og spørsmålet blir om styremedlemmet «burde ha visst» eller kunne og skulle handlet annerledes i den situasjonen han var i. Spørsmålet om det finnes relevante unnskyldningsgrunner for den rettstridige handling omtales i juridisk teori som *faktisk villfarelse* og *rettslig villfarelse*.

Rettslig villfarelse

Rettslig villfarelse betyr at styremedlemmet ikke har kunnskap om de lover eller den norm som gjør handlingen rettstridig. Det forventes av et styremedlem i dag at det er kjent med de plikter som følger av å inneha et styreverv. Som nevnt tidligere er det mye fokus på styrearbeid og styrets ansvar etter aksjeloven er de senere år blitt skjerpet. Utgangspunktet er ifølge Løvdal (2003) at rettslig villfarelse ikke er relevant unnskyldningsgrunn. Dette støttes også av Perland (2013) som hevder uvitenhet om rettsregler som klar hovedregel ikke kan anføres som unnskyldningsgrunn. Enkelte subjektive unnskyldningsgrunner kan likevel være aktuelle. Eksempler på dette er når skjønnsmessige rettsregler med uklart innhold er brutt, og når styret baserer sine avgjørelser på råd fra juridisk ekspertise (Løvdal, 2003). Heller ikke forhold som innebærer personlige årsaker som fysisk eller psykisk sykdom vil normalt være ansvarsfraskrivende. I Eidsivating Lagmannsrett i 1987 (LE-1986-00056) ble en styreleder idømt erstatningsansvar, retten fant at forsømte forhold i perioden styrelederen var psykisk syk var skjerpene for det personlige ansvaret da vedkommende skulle frasagt seg vervet i en slik situasjon.

Faktisk villfarelse

Ved faktisk villfarelse vil styremedlemmet være uvitende om de forhold som førte til at det ble gjort en rettstridig handling. Problemstillingen er nært knyttet opp mot forvaltnings- og tilsynsplikten styret har etter asal. §§ 6-12 og 6-13. Hvis styret har oppfylt sine plikter etter loven, men får uriktige opplysninger fra daglig leder eller administrasjonen kan det innebære faktisk villfarelse som unnskyldningsgrunn. Rettspraksis viser likevel at styret har en selvstendig plikt til å sette seg inn i selskapets økonomi. I tilfeller hvor styret burde fattet mistanke om at mottatte opplysninger var uriktige, vil ikke tilsynsplikten være oppfylt (Løvdal, 2003). Andenæs (2006) skriver om subjektive unnskyldningsgrunner og tilsynsplikten at

«kunnskap som styremedlem ville hatt ved å oppfylle sin plikt til å holde seg orientert etter [...] [asl. § 6-12 (3)], må i utgangspunktet likestilles med at styremedlemmet har faktisk kunnskap om forholdet.» (Andenæs, 2006, s. 657)

2.4.3 Erstatningsmessig tap

Det andre kravet som må være oppfylt for at et styre skal kunne idømmes erstatningsansvar er at det er oppstått et erstatningsmessig tap. Dette kravet er forbundet med kravet til årsakssammenheng slik at tapet må stå i adekvat sammenheng med den ansvarsbetingende handling eller unnlattelse styret har gjort (Perland, 2013). Tapet eller skaden som har oppstått må ifølge Aarum (1994) kunne verdsettes i kroner, og et slikt økonomisk tap kan være på ting, person, psykisk skade, skade på ære eller alminnelig formuesskade. Det er neppe uvanlig i praksis at et styre forsømmer pliktene de er underlagt, og spesielt i forbindelse med konkurser vil det oppstå økonomisk tap, men det må også være sammenheng mellom tapet og styrets forsømmelser.

2.4.4 Årsakssammenheng

Det følger av ordlyden i asl. § 17-1 første ledd at erstatningsansvar kan gjøres gjeldende for den skade som er «voldt» i «den nevnte egenskap». Det erstatningsmessige tapet som er oppstått må dermed være en konsekvens av en rettstridig handling fra styrets side. Ifølge Løvdal (2003) tar rettspraksis utgangspunkt i betingelseslæren når kravet til årsakssammenheng skal avgjøres. En må dermed se på om uaktsomheten fra styrets side var en nødvendig og vesentlig del av hendelsesforløpet og det må det vises til at en forsvarlig handlemåte ville ha avverget skaden (Aarum, 1994). I utgangspunktet er det skadelidte som har bevisbyrden for årsakssammenhengen (Løvdal, 2003). Styrets unnlattelse av å holde seg orientert om selskapets økonomiske utvikling kan føre til at styret handler for sent etter asl. §§ 3-4 og 3-5. Kreditorer kan da bli påført et økonomisk tap, og tapet kan knytte seg til styrets manglende handlinger. Styreansvaret er ikke kollektivt, dermed vil kravet til årsakssammenheng som hovedregel ikke være oppfylt for et styremedlem som ikke var tilstede i møte, eller som stemmer mot den beslutning styret treffer (Aarum, 1994). Det finnes imidlertid unntak og styremedlemmer som ikke er tilstede, eller stemmer mot et styrevedtak kan i enkelte tilfeller bli holdt erstatningsansvarlige. Et eksempel på sistnevnte som Aarum (1994) trekker frem, er hvor et styre vedtar å fortsette drift i et insolvent selskap. I slike

tilfeller vil det ikke være nok å bare stemme mot, men en må også trekke seg fra styrevervet for å gå fri for ansvar.

Eiendelenes verdi knytter seg hovedsakelig til selskapets soliditet. Ved opptak av ny gjeld kan kravet til årsakssammenheng være oppfylt om kreditor innretter seg i tillit til uriktige regnskaper. Det sentrale i en slik sammenheng er at det må påvises at kontraktspartene ikke ville inngått avtalen om det var gitt riktige og fullstendige opplysninger (Aarum 1994). Når en bank skal yte kreditt vil den ha undersøkelsesplikt om selskapets økonomi er riktig. I tilfeller hvor det er åpenbart at selskapet har økonomiske vansker, for eksempel gjennom avisoppslag/media, kan det ifølge Aarum være ansvarsbefriende for styret fordi kreditor aksepterer risikoen ved å yte ny kreditt. Likevel påpeker Aarum at det er styret som er nærmest til å vurdere om selskapet kan oppfylle sine forpliktelser. Om selskapet visste, eller burde visst at det ikke kunne oppfylle forpliktelsene på grunn av insolvens vil det ha informasjonsplikt etter alminnelige lojalitetsprinsipper (Aarum, 1994, s. 551).

Det er gjort en kort oppsummering og begrensning av den juridiske fremstillingen i siste del av teorijennomgangen.

2.4.5 Straff for regnskapsovertredelser

Sanksjoner for overtredelser av regnskapsloven er straff etter straffelovens (strl.) §§ 392 – 394. Straff for regnskapsovertredelser er inntatt i regnskapslovens § 8-5 og sier at den som betydelig overtrer bestemmelser om bokføring og regnskap, straffes etter straffeloven som nevnt over. For regnskapsovertredelser kan en etter strl. § 392 straffes med fengsel i inntil 2 år for overtredelse av lov om bokføring, dokumentasjon av regnskapsopplysninger, årsregnskap, årsberetning og regnskapsoppbevaring. Utgangspunktet er at enhver overtredelse av regelverket er straffbar, men det vil være en skjønsmessig vurdering i de aktuelle tilfeller og hva som skal straffeforfølges er opp til påtalemyndigheten å vurdere (Ot.prp. nr. 22, 2008-2009, s. 473). I en høyesterettsdom fra 1992 hvor en person ble dømt for overtredelse av en rekke lover, blant annet regnskapsloven §§ 1,4,5 og 9, var overvurdering av varelager et av flere sentrale punkter i dommen. Retten fant at de tiltalte hadde opptrådt uaktsomt med bakgrunn i at selskapet var i en presset situasjon, og revisor hadde bemerket at varelageret kunne være overvurdert (RT 1992 1612).

Grov regnskapsovertredelse straffes med fengsel i inntil 6 år og uaktsom overtredelse med bot eller fengsel i inntil ett år, dette følger av strl. § 393 og § 394. I lovteksten til strl. § 393 bokstav a-f, fremkommer forhold som skal legges vekt på ved vurdering av om overtredelsen skal vurderes som grov. Forhold som skal vektlegges er blant annet lengde i tid, om det er brukt uriktig eller villedende informasjon samt uriktig dokument og om den har gitt betydelig økonomisk fordel. I Ot.prp. nr. 22 (2008-2009, s 474) uttales det til straffeloven § 394 om uaktsom regnskapsovertredelse at aktsomhetsnormen er streng for personer som driver eller er ansvarlig for regnskapspliktig virksomhet. Det forventes at slike personer setter seg inn i regnskapslovgivningen, til tross for eventuell manglende erfaring fra næringsvirksomhet.

Subjekter som kan straffes av straffeloven er ikke angitt i lovteksten. Av andre rettsregler i aksje- og regnskapsloven er det først og fremst ledelsen og styret som er gitt ansvar for regnskapet og økonomisk rapportering. Det er derfor nærliggende å anta at ledende funksjoner i selskapet er pliktsubjekter også her, dette synet legges også til grunn av forarbeidende hvor det uttales at:

«Som utgangspunkt er det naturlig å rette straffansvaret mot personer i formelle ledelsesfunksjoner, som styret og daglig leder, slik det fremgår av Foretaksregisteret.» (Ot.prp. nr. 22, 2008-2009, s. 473)

2.5 Styrets ansvar for regnskapsfeil – aktsomhetsnormen

Aksjeselskapsformen innebærer et begrenset ansvar for aksjeeierne og regler om erstatning står derfor i motsetning til selskapsformen selv. Ved utarbeidelsen av aksjelovgivningen er det uttalt at denne motsetningen må hensyntas, og veies opp mot hverandre (Ot.prp. nr. 23, 1996-1997). Det bemerkes også at for vidtgående erstatningsregler kan gjøre det umulig å drive risikofylt virksomhet uten å bli utsatt for ubegrenset personlig ansvar. Dette poengteres også i Norfield-dommen (Bergen Tingrett, 2017) hvor det understrekes at erstatningsreglene er til for å effektivisere reglene som er oppstilt for styremedlemmer, men at det samtidig ikke kan være så strengt at styrerollen nærmer seg et personlig ansvar for selskapets forpliktelser. Løvdal (2003) har også bemerket at et for strengt ansvar kan føre til at færre kvalifiserte personer vil påta seg styreverv.

Som nevnt i forrige delkapittel er det tillagt en streng aktsomhetsnorm for personer som driver eller er ansvarlig for næringsvirksomhet. Dette innebærer at spesielt personer som

innehar ledende posisjoner må gjøre seg kjent med hvilke regler virksomheten er underlagt. Også i forarbeidene til regnskapsloven ble aktsomhetsnormen diskutert. Styrets rolle settes sentralt også her:

«[...] overholdelse av bestemmelsene i regnskapslovgivningen er etter departementets oppfatning en av styrets og daglig leders mest sentrale plikter [...] Departementet finner grunn til å understreke at styret har det overordnede ansvar for overholdelsen av regnskapslovgivningen.» (Ot.prp. nr. 42, 1997-1998, s. 209)

I delkapittel 2.5 er det redegjort for sentrale oppgaver styret har i aksjeselskapet, og det særlige ansvaret styret har for blant annet forvaltning av selskapet er belyst. I aksjeloven § 6-12 (1), heter det at styret skal sørge for en forsvarlig organisering av virksomheten. Styrets forvaltning av selskapet skal være forsvarlig, dette innbefatter også forretningsmessige avgjørelser (Reiersen, 2007). Ifølge Reiersen (2007) er det nærmere innholdet i forsvarlighetsnormen utviklet gjennom skrevne og uskrevne krav og forventninger til utøvelsen av styreverv, og vil variere avhengig av type avgjørelse som har ført til erstatningsmessig tap. I tilfeller hvor det er brudd på objektive rettskildefaktorer, som aksjelovgivningen, er det tillagt en streng aktsomhetsnorm (Reiersen, 2007). For forretningsmessige avgjørelser er det derimot en vid aktsomhetsnorm, og det er en vanlig oppfatning at det skal mye til før styret kan holdes erstatningsansvarlige for forretningsmessige avgjørelser (Aarum, 1994).

I en høyesterettsdom hvor det var spørsmål om erstatningsansvar for styremedlemmer uttales det:

«Etter dette kan jeg ikke se det annerledes enn at de to styremedlemmene som saken er reist mot, har vurdert som forsvarlig den disposisjon de var med på. De så nok større muligheter i den nye linjetrafikk enn det reelt var grunnlag for. Slik jeg ser det, sto de åpenbart i den tro at tapsfasen var nær ved å være overvunnet. Etter mitt syn har de to styremedlemmene holdt seg tilbørlig underrettet om såvel markedsutviklingen, som resultatutviklingen. De har for så vidt feilvurdert situasjonen. Men denne feil består, så vidt jeg kan forstå, i en uriktig skjønnsmessig bedømmelse av den risiko slutningen av M/S ARAO medførte. En slik skjønnsmessig feilvurdering kan etter gjeldende teori og rettspraksis ikke utløse erstatningsansvar» (Rt. 1991 s. 119).

Det går frem av sitatet, og høyesterettsdommen for øvrig, at det i tilfeller hvor styremedlemmer har gjort en forsvarlig vurdering, skal mye til for å bli tillagt ansvar om vurderingen i ettertid skulle vise seg å være feil.

2.5.1 Bruk av intern og ekstern ekspertise i styrerommet

Finanstilsynet (2016) anbefaler at selskaper har med revisor ved deres gjennomgang av selskapets verdivurderinger, og oppgir at flere selskaper har dette. Denne oppfordringen peker mot at revisor har en sentral rolle i forbindelse med nedskrivninger og kan fungere som en ressurs for selskapet. Med bakgrunn i kompleksiteten rundt nedskrivninger er det ikke utenkelig at også styret kan ha benyttet ekstern ekspertise, styret kan også benytte interne ressurser i styret med kompetanse.

Ifølge Aarum (1994) er det ofte hensiktsmessig at en fordeler oppgaver innad i styret etter hvilken kompetanse det enkelte styremedlem besitter, eller at en innhenter ekstern ekspertise i tilfeller hvor styrets tid og kompetanse ikke er tilstrekkelig. For styremedlemmer som får delegert oppgaver til seg med bakgrunn i sin kompetanse kan det innebære et skjerpene ansvar, og en korresponderende lettelse av ansvar for det resterende styret hvis oppgaven ikke blir fulgt opp tilstrekkelig (Aarum, 1994). Tilsynsplikten gjelder for øvrig, slik at hvis det er grunn til å anta at oppgaven ikke blir fulgt opp skikkelig, kan ikke resten av styret gå fri for ansvar. Aarum påpeker at utgangspunktet er at et styremedlem aldri kan gå fri for sitt overvåkingsansvar ved å delegere oppgaver til andre. I forbindelse med Aarums behandling av styremedlemmers ansvar overfor selskapet når aksjeinnskudd gjøres opp med andre formuesgjenstander enn penger, og styret har engasjert ekspertise uttales det:

«Når gjenstandene er verdsatt for høyt, står spørsmålet om hvilke undersøkelser styremedlemmene burde ha foretatt sentralt i aktsomhetsvurderingen. Generelt for bedømmelsen av styremedlemmenes erstatningsansvar gjelder at dersom de har engasjert ekspertise til å vurdere spørsmål hvor de selv mangler den nødvendige kompetanse, må de som hovedregel kunne stole på den avgitte vurdering (Aarum, 1994, s. 410)»

Det forutsettes at valget av ekspertise er gjort forsvarlig og at styret ikke har konkrete holdepunkter for å tvile på vurderingen eksperten gjør (Aarum, 1994).

I en dom fra Borgarting lagmannsrett (LB-2014-050264) i 2015 var styremedlemmene saksøkt etter en fusjon hvor saksøkerne hevdet tingsinnskuddet var verdsatt for høyt. Lagmannsrettens vurdering av uaktsomhet ble knyttet til blant annet spørsmål om fusjonen var forsvarlig behandlet i styret og med et forsvarlig beslutningsgrunnlag. Styret hadde i denne saken innhentet flere verdsettelse og endelig verdifastsettelse ble vurdert til å være innenfor et forsvarlig skjønnsrom. I rettens uttalelser om bruk av sakkyndige vurderinger ble Aarums (1994) uttalelser (sitatet over) og rettspraksis om styrets bruk av eksperter lagt til grunn. Hvordan styret vurderte og behandlet verdsettelsene ble redegjort for i detalj i dommen og viktigheten av at styrets beslutninger gjøres på et forsvarlig og veldokumentert grunnlag går tydelig frem.

Styret skal være uavhengig av selskapets ledelse og sentrale forretningsforbindelser (NUES, 2014), valg av sakkyndig bør derfor falle på en uavhengig aktør. ISA 620 er en veiledning som gjelder i tilfelle revisor engasjerer ekspert i annet fagfelt enn regnskap og revisjon og kan gi en pekepinn på hva som er forsvarlig valg av ekspertise også for styret. Etter ISA 620, pkt. A14 må revisor vurdere kompetanse, kapabilitet og objektivitet til eksperten (ISA 620, 2009). Vurdering kan blant annet knytte seg til relevansen til ekspertens kompetanse med hensyn til det arbeidet som skal utføres og kompetanse med hensyn til regnskaps- og revisjonskrav jf ISA 620 A17. Det er i standarden også gitt fylldige retningslinjer for vurdering av objektivitet og kapabilitet. På samme måte kan styret vurdere om eksperten har kompetanse til å gjøre verdivurderinger innen det aktuelle forretningsområdet og om eksperten har kunnskap om regnskapsreglene selskapet rapporterer etter.

Styret må heller ikke ha konkrete holdepunkter for å tvile på vurderingen eksperten gjør. I sistnevnte dom var verdivurderingen knyttet til et oljefelt i midt-østen og en av de innhentede verdsettelsene tok ikke hensyn til politisk risiko. Med bakgrunn i at slike forhold ikke ble hensyntatt, ble ikke denne verdsettelsen av avgjørende betydning. Det antas at det er slike forhold som er «konkrete holdepunkter». Styret må gjøre en vurdering av om verdsettelsen gjenspeiler eiendelens konkrete situasjon og sentrale risikoer forbundet med den.

2.5.2 Oppsummering og begrensninger

I kapittel 2.3.7 ble Opdal m.fl. (2016) sitert på at en ekstra grundig og gjennomarbeidet redegjørelse og verdivurdering kunne være avgjørende for et styreansvar. Det er også belyst at aktsomhetsnormen er vid for forretningsmessige beslutninger. Bruksverdiberegning er en slik forretningsmessig beslutning. Kontantstrømmene baseres på nåverdi av fremtidige kontantstrømmer, hvor kontantstrømmene er en skjønnsmessig vurdering av hvordan fremtiden blir. Regnskapsstandardene IAS 36 og NRS (F) gir veiledning til hvordan kontantstrømmene skal beregnes. Basert på gjennomgangen over antas det derfor at det skal mye til for at styret kommer i ansvar med bakgrunn i at slike vurderinger i ettertid viser seg å være feil. Vurderingene må likevel være forankret i regnskapsreglene, og gjennomgangen av teori og rettspraksis viser at uforsvarlig behandling av verdsettelse kan være uaktsomt fra styrets side. Unnlatelse fra styrets side til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling kan også føre til brudd med flere av aksjelovens regler som er gjennomgått tidligere, i ytterste konsekvens kan følgene være at kreditorer blir påført tap, og dermed ansvar for styret.

Andre juridiske forhold som lojalitetsplikt i kontraktsforhold, opplysningsplikt overfor kontraktspartner og reelle hensyn kan ha betydning avhengig av konkrete forhold. En utfyllende juridisk fremstilling og sontring mellom de ulike tilfeller og scenario som kan oppstå blir for omfattende i denne oppgaven.

3 Metode

3.1 Samfunnsvitenskapelig metode og økonomisk forskning

Samfunnsvitenskapelig metode handler om hvordan man skal gå frem for å innhente informasjon om den sosiale virkeligheten, hvordan innsamlet informasjon skal analyseres og til sist hvilke tolkninger og slutninger en kan trekke ut av informasjonen (Johannessen, Christoffersen & Tuft, 2011). Samfunnsvitenskapelig forskning er en prosess som vanligvis innebærer en forberedelsesfase etterfulgt av datainnsamling og analyse, og til sist rapportering av funnene. De viktigste kjennetegnene i metode eller empirisk forskning er ifølge Johannesen m.fl., (2011) systematikk, grundighet og åpenhet.

Økonomisk forskning gjøres for å undersøke et fenomen i organisasjoner som forskeren kan være interessert i å finne et svar på. Det kan være mange årsaker til hvorfor et fenomen blir forsket på, men kjernen i hvorfor økonomisk forskning gjøres kan sies å være fordi det er et aspekt ved vår forståelse av hva som skjer i en organisasjon som på en eller annen måte er uløst (Bryman & Bell, 2007).

Ved gjennomføring av vitenskapelige undersøkelser finnes det flere ulike tilnæringer til hvilke forskningsmetoder en skal benytte i prosessen. Det er vanlig å skille mellom valg av vitenskapsteoretisk utgangspunkt, forskningsdesign, metoder for datainnsamling og valg av metode for dataanalyse (Busch, 2014). Valgene av metode henger sammen og vil påvirke hverandre og dette kapitlet vil utlede hvilke valg som er foretatt i forbindelse med denne forskningsprosessen. Hensikten er ikke å gjøre en utfyllende utredning om alle teorier og muligheter, men en kort drøftelse av de ulike valgene som er tatt i forskningsprosessen.

3.2 Induktiv eller deduktiv tilnærming

Forskningsprosessen kan skilles i hvorvidt en har en deduktiv eller induktiv tilnærming. Ved en deduktiv tilnærming vil forskeren utforme en hypotese med utgangspunkt i kjente teorier og innhente empiriske data som kan bekrefte eller avkrefte hypotesen (Bryman & Bell, 2007). Motsetningen finner vi i induktiv tilnærming som ifølge Busch (2014) innebærer at forskeren ikke har forutinntatte hypoteser eller teorier, men innhenter empiriske data uten forventinger om hva utfallet vil bli. Forskningsprosessen i denne oppgaven kan ikke klassifiseres som ren induktiv eller ren deduktiv da jeg tar utgangspunkt i lovverk og anbefalinger for styrets

arbeid. Styrets lovpålagte oppgaver er definert i aksjeloven og slikt sett heller det mot en deduktiv tilnærming, men lovverket er ofte en veiledning og det kan i mange tilfeller være opp til styret hvordan de løser oppgavene sine, noe som taler for en induktiv tilnærming. Forskningsprosessen i denne oppgaven har en mer abduktiv tilnærming, som ifølge Busch (2014) innebærer at en beveger seg mellom teori og empiri og kan justere teoretisk utgangspunkt og datainnsamling etter hvert som nye teorier utvikles.

3.3 Forskningsdesign

Valg av forskningsdesign gir et rammeverk for innsamlingen og analysering av data (Busch, 2014), det betyr at en må ta stilling til valg av fremgangsmåter og metode. Busch (2014) velger å skille mellom ekstensivt eller intensivt design, kvalitative eller kvantitative metode for datainnsamling, tidsperspektiv og hoveddesign. Jeg vil i fortsettelsen drøfte mine valg rundt disse forhold.

3.3.1 Ekstensivt eller intensiv design

Ekstensivt design innebærer å samle inn data fra mange kilder, mens en i et intensivt design samler inn fra relativt få kilder og går mer i dybden (Busch, 2014). Metode for datainnsamling i førstnevnte kan eksempelvis være spørreskjemaundersøkelse mens intervju vil være naturlig valg ved et intensivt design. Ifølge Busch (2014) ligger det viktigste kriteriet for valg av design i problemstillingen. Flere variabler og kompliserte problemstillinger trekker mot et intensivt design, og mot ekstensivt design om det er få variabler som skal undersøkes og mindre komplekse problemstillinger. Valget trenger likevel ikke å falle på en entydig løsning.

3.4 Metodevalg

Ved metodevalg er det vanlig å benytte kvalitativ eller kvantitativ metode for innsamling av data, eller eventuelt en kombinasjon av disse. Forskjellen mellom kvantitativ og kvalitativ data er ikke nødvendigvis absolutt, men skilles ofte med at fokuset ligger på henholdsvis betydninger/utbredelse og adferd (Bryman & Bell, 2007). Hvilken datainnsamlingsmetode en bruker henger sammen med valg av ekstensivt eller intensivt design. Forskjellen i datainnsamlingsmetode ligger i hvordan data samles inn. I ekstensive design hvor en samler inn store mengder data benyttes gjerne kvantitative opplegg. Kvalitative data er på den andre siden av skalaen og innebærer et induktivt syn på forholdet mellom teori og forskningen.

Kvalitative data fanger ofte opp flere nyanser og sammenhenger enn kvantitative data, og egner seg derfor bra til et intensivt design hvor en vil gå i dybden (Busch, 2014). Ifølge Busch er det likevel mulig å benytte kvalitative data til et ekstensivt design eller kvantitativ datainnsamling i et intensivt opplegg. Johannesen m.fl., (2011) påpeker at en ikke må se på kvantitativ og kvalitativ metode som motstridende retninger, valget av datainnsamlingsmetode må vurderes ut fra hva som er hensiktsmessig for å gi svar på problemstillingen.

Kombinasjonen av kvalitativ og kvantitativ metode kalles metodetriangulering, og kan kombineres på tre måter (Johannessen m.fl., 2011). Ved kombinasjon av teknikkene kan en enten bruke kvalitativ metode for oppfølging av kvantitative data, eller som en forberedelse til en kvantitativ undersøkelse. Den tredje måten å kombinere disse på er å benytte dem parallelt slik at kvalitative data belyser de kvantitative dataene, og de kvantitative dataene avklarer utbredelsen av kvalitative funn. Denne undersøkelsen er en undersøkelse av hvordan styrene i en definert bransje arbeider i praksis, herunder hvilke valg og vurderinger styret gjør i forbindelse med nedskrivning av anleggsmidler. Et annet sentralt kjennetegn for kvalitativ metode er at en ønsker å forstå et fenomen (Ghauri & Grønhaug, 2010), og med bakgrunn i dette og ovennevnte er et kvalitativt opplegg derfor valgt for denne undersøkelsen.

3.5 Hoveddesign

Hoveddesign er det samme som det overordnede forskningsdesignet, jeg velger i fortsettelsen å referere til dette som hoveddesign etter terminologien Busch (2014) bruker. Det finnes mange hoveddesign en kan bruke alt etter hvilke metoder som skal benyttes og hvordan studien skal gjennomføres.

Et casestudie gjennomføres normalt sett som en detaljert og intensiv analyse av et enkelt case hvor målet er å forstå det komplekse og særegne med caset (Bryman & Bell, 2007). Caset som undersøkes kan være en organisasjon, et sted, en enkelt person eller en hendelse. Case studier egner seg godt når det skal besvares «hvordan» og «hvorfor» spørsmål (Ghauri & Grønhaug, 2010). Ifølge Busch (2014) er casedesign et relevant design hvis en skal studere et fenomen i en organisasjon, og det som særpreger en casestudie er at fenomenet er sterkt knyttet til konteksten. Casestudie begrenser seg ikke til bare en analyseenhet, men en kan også bruke dette designet ved studie av flere organisasjoner. Denne typen kalles komparativt

casestudie og innebærer at en spør samme spørsmål til flere organisasjoner og sammenligner dem med hverandre for å kunne trekke konklusjoner (Ghauri & Grønhaug, 2010). Det finnes flere valg av forskningsdesign innenfor casestudier, designet i denne studien kalles multipelt casedesign med én analyseenhet, eller flercasedesign, som innebærer at det er flere caser (selskaper) men én analyseenhet (styret). Ved én analyseenhet i flercasesdesign vil en få informasjon fra én enhet men fra flere caser, mens en ved flere analyseenheter studerer flere enheter og benytter mer enn én case (Ghauri & Grønhaug, 2010). Den mest brukte metoden for datainnsamling ved caseundersøkelser er kvalitative data, men også kvantitative innsamlingsteknikker eller en kombinasjon av disse kan benyttes (Johannessen m.fl., 2011). Yin (1994) (Referert i Ghauri & Grønhaug, 2010, s 110) foreslår tre situasjoner hvor casestudie kan være relevant, én av disse er:

«If we want to follow a theory that specifies a particular set of outcomes in some particular situation, and if we find a firm which finds itself in that particular situation, we can use the case study method for a critical test of theory and its applicability to the organization» (Ghauri & Grønhaug, 2010, s. 110)

Denne studien omfatter flere ulike styremedlemmer fra forskjellige bedrifter, deres valg og handlinger må forstås ut fra hvilken rolle de har som styremedlemmer og situasjonen til den enkelte bedrift for øvrig. Lovverket og regnskapsstandarder kan ses som teorigrunnlaget, og nedskrivninger av anleggsmidler har vært aktuelle for alle bedriftene i utvalget. Komparativ casestudie anses ut fra teorigjennomgang, og problemformuleringen som det foretrukne hoveddesign.

3.6 Utvalg

Det optimale i en forskningsprosess er ofte å kunne studere hele populasjonen, men dette er praktisk talt umulig i de fleste tilfeller, og heller ikke nødvendig i casestudier. Det er laget et utvalg som kan svare på problemstillingen i denne undersøkelsen, prosessen med å lage utvalg er nærmere redegjort for i fortsettelsen. Johannesen m.fl., (2011) redegjør for enkelte prinsipper for utvelgelse av informanter i kvalitative undersøkelser, disse er brukt som rettesnor i denne undersøkelsen og er utvalgsstørrelse, utvalgsstrategi og rekruttering.

3.6.1 Utvalgsstrategi

Ved rekruttering av respondenter i kvalitative undersøkelser gjør en vanligvis en strategisk utvelgelse. Årsaken til at en lager et strategisk utvalg er at respondentene må kunne gi relevant informasjon som kan svare på problemstillingen (Bryman & Bell, 2015)

Problemstillingen og forskningsspørsmålene gir direkte føringer for utvalget i denne undersøkelsen. Styrets vurderinger og handlinger i forbindelse med en nedskrivningssituasjon kan bare komme til uttrykk hvis selskapet har gjort eller eventuelt vurdert å gjøre nedskrivninger. Det er ikke lovpålagt å informere i noter til årsregnskapet hvis selskapet bare har vurdert nedskrivninger. Utvalget består derfor av selskaper som har gjort nedskrivninger i perioden 2014-2016. Videre er undersøkelsen avgrenset til offshorerederi og til anleggsmidler, slik at nedskrivninger av anleggsmidler også var et kriterium ved utvelgelse av foretak.

3.6.2 Utvalgsstørrelse

Jeg har i forrige avsnitt avgrenset studiet til en multippel casestudie med én analyseenhet, hvor analyseenheten er styret i de utvalgte selskapene. For utvalgsstørrelse er utgangspunktet ifølge Ghauri & Grønhaug (2010) at det ikke er noen nedre eller øvre grense for casestudier. Det var likevel ønskelig å undersøke flere enheter da alle selskapene var i noe lik situasjon og underlagt mer eller mindre like regler. For mindre prosjekter er det vanlig med 10-15 informanter, men med bakgrunn i tid og økonomi må studentprosjekter vanligvis begrenses til færre enn 10 (Johannessen m.fl., 2011). Et annet vanlig problem med datainnsamlingsteknikken som er valgt for denne undersøkelsen er at flere ikke svarer, dette belyses i kapittel 3.7 om datainnsamling. Etter at utvalgskriteriene var lagt, ble det laget et utvalg på 14 selskaper som passet kriteriene beskrevet i forrige delkapittel. Av disse 14 ble det endelige utvalget bestående av 8 respondenter på grunn av manglende respons fra de resterende.

3.7 Datainnsamling

Innsamling av data er nødvendig og kan bestå av primærdata og sekundærdata. I fortsettelsen vil jeg gi en kort beskrivelse av forskjellen mellom disse, hvilke data som er hentet inn og hvilke innsamlingsmetoder som er benyttet.

3.7.1 Primærdata

Sekundærdata benyttet i undersøkelsen er offentlig informasjon og lett tilgjengelig, men er ikke alene nok til å besvare problemstillingen og innhenting av primærdata var derfor nødvendig. Primærdata er samlet inn for *denne* undersøkelsen og det er også den største fordelene med primærdata, mens ulempene ifølge Ghauri & Grønhaug (2010) er at innsamling av primærdata er tidkrevende, kostbare og det kan være vanskelig å få tilgang til respondenter. En av de største ulempene med primærdata er selvsagt også at en er helt avhengig av svar fra informanter. Flere kan være tilbakeholdne med å samarbeide blant annet på grunn av sensitivt tema, lite tid, manglende insentiv, frykt for negative konsekvenser og noen mener at det er bortkastet tid (Ghauri & Grønhaug, 2010). Primærdata skal samles inn fra utvalget beskrevet i forrige kapittel. Ved valg av innsamlingsmetode måtte derfor ulempene ved innsamling av primærdata veies opp mot hvilken metode for innsamling som skulle benyttes. Personene som har styreverv i disse selskapene ble vurdert til å ha en travel hverdag og temaet om nedskrivninger var vurdert som noe sensitivt da selskapene hadde gjort store nedskrivninger og det hadde vært et massivt medietrykk de siste årene. Enkelte av personene i utvalget kan defineres som betydningsfulle personer etter Johannesen et al., (2011) som definerer personer med mer kunnskap, penger eller status og høyere posisjoner enn andre, som betydningsfulle personer. Det er ifølge Johannesen m.fl., (2011) mest hensiktsmessig å intervju slike personer med personlige intervjuer.

Valget av innsamlingsteknikk falt likevel etter diskusjon med veiledere og en helhetsvurdering, på semistrukturert spørreskjema som ble utarbeidet i Questback. Teknisk innebærer dette at spørsmålene fra intervjuguiden (Vedlegg 1) danner grunnlag for en undersøkelse som blir utarbeidet i Questback og lenke til denne undersøkelsen distribueres til respondentene via epost. Da det var relativt lite kjent hvordan styret arbeider i praksis ble det nedlagt mye tid til utarbeidelsen av spørreskjemaet. Ved for lange spørreskjemaer kan respondentene bli lei og en risikerer at flere hopper av underveis (Bryman & Bell, 2015). I samråd med veilederne ble det derfor vurdert at rundt 10 spørsmål var passende. I forkant av en undersøkelse er det anbefalt å gjennomføre en pilot-studie for å avdekke misforståelser som kan oppstå fra respondentens side (Ghauri & Grønhaug, 2010). Med bakgrunn i manglende innsyn i praksis og ønske om å kvalitetssikre intervjuguiden ble et styremedlem i et offshore- selskap kontaktet og bedt om å gjennomføre undersøkelsen. Denne pilot-studien

avdekket flere misforståelser og ga verdifulle tips som førte til at enkelte elementer ble lagt til, og noen fjernet fra undersøkelsen.

3.7.2 Sekundærdata

I tillegg til innhenting av primærdata var det aktuelle sekundærdatakilder som var interessante. Årsrapportene selskaper utarbeider inneholder informasjon om nedskrivninger og tilhørende noter til disse i årsregnskapet, styrets beretning kan også inneholde interessant informasjon om temaet. Disse ble blant annet benyttet i prosessen med å lage utvalg, da det var her en kunne finne ut om selskapet hadde gjort nedskrivninger. Fordeler med å innhente sekundærdata er at dataene er lett tilgjengelig, og sekundærdata kombinert med primærdata er ofte en god løsning for å kunne svare på en problemstilling (Ghauri & Grønhaug, 2010). En av de største ulempene med sekundærdata er ifølge Ghauri & Grønhaug (2010) at dataen er innhentet til et annet formål, og dermed ikke passer med problemformuleringen. En drøftelse av påliteligheten til sekundærdata i denne sammenheng anses som irrelevant da det er denne informasjonen selskapet har avgitt. En del av styrets plikter er avleggelsen av årsregnskapet, det stilles en rekke krav til utarbeidelse av regnskapet og notene. Sekundærdata i form av årsrapporter kan dermed gi et mer sammensatt bilde av hvordan styret har ivaretatt sine oppgaver. For denne utredelsen er sekundærdata også en nødvendighet for utvelgelse av foretak.

Årsrapportene fra selskapene ble lastet ned enten fra selskapenes hjemmeside eller fra brønnøysundregisteret. Ut fra hvilke krav som stilles til noteopplysninger for nedskrivninger ble rapportene analysert og resultatene sammenfattet i tabeller og gjengis i kapittelet for empiri.

3.8 Etikk

«ethical issues cannot be ignored, in that they relate directly to the integrity of a piece of research and of the disciplines that are involved» (Bryman & Bell s 127)

I forskning må etiske prinsipper tas hensyn til og det er en rekke årsaker til dette.

Organisasjonen *De nasjonale forskningsetiske komiteene* har utarbeidet etiske prinsipper for hvilke hensyn som må tas i forskningsprosessen. De etiske prinsippene kan oppsummeres til tre overordnede hensyn (Johannessen m.fl., 2011): rett til selvbestemmelse og autonomi, plikt til å respektere informantens privatliv og forskerens ansvar for å unngå skade. Disse

prinsippene sammenfaller mer eller mindre med anbefalingen til Bryman & Bell (2015) som mener forskeren må vurdere skade på deltagere, informert samtykke, krav til privatliv og korrekt gjengivelse.

Skade på deltagerne er mest relevant til medisinsk forskning, men kan også være relevant til samfunnsvitenskapelig forskning. Som eksempel kan innsamling av svært sensitive data virke belastende for informanten, hensikten med dette prinsippet er at de som deltar i undersøkelsen skal utsettes for minst mulig belastning (Johannessen m.fl., 2011). Prinsippet er nært knyttet til prinsippet om krav til privatliv, som innebærer at en ikke bruker innsamlet data på en måte som kan identifisere informanter. Med bakgrunn i at temaet for undersøkelsen er dagsaktuelt, og at respondentene i undersøkelsen avgir informasjon som vanligvis er unntatt offentligheten (styrets arbeid) ble selskapene og respondentene ikke navngitt. Foruten informasjon selskapene gir om nedskrivninger er ikke andre regnskapstall gjengitt i denne undersøkelsen av samme grunn. Konfidensialitet ble også lovet til respondentene på forhånd, noe som også var antatt å kunne øke responsraten. Kravet til korrekt gjengivelse innebærer at en gjengir resultatene på en objektiv og ærlig måte (Ghuri & Grønhaug, 2010). Resultatene ble derfor sammenfattet i diagrammer og tabeller, og svarene fra åpne spørsmål ble direkte gjengitt i tabeller.

3.9 Evaluering av metodevalg

Det er nødvendig med en evaluering av metodevalgene som er tatt i forbindelse med gjennomføring av denne undersøkelsen. I kvalitative undersøkelser er mål for å vurdere kvalitet: *pålitelighet, troverdighet, overførbarhet og bekreftbarhet* (Johannessen m.fl., 2011).

3.9.1 Pålitelighet / Reliabilitet

Begrepene pålitelighet og reliabilitet er nært knyttet til hverandre. I forbindelse med kvantitative opplegg er reliabilitet kritiske for å teste dataen i undersøkelsen, og en kan i slike undersøkelser eksempelvis gjøre test-retest for å teste reliabilitet (Johannessen m.fl., 2011). Innen kvalitativ forskning egner det seg ikke å fremsette krav om reliabilitet på samme måte, innsamling av data er vanligvis ikke strukturerte og observasjonene er kontekstavhengige (Johannessen m.fl., 2011). Konteksten til selskaper er i kontinuerlig endring, og faktorer som har spilt, eller spiller en rolle i dag kan være endret i morgen. Eksempelvis kan regnskapsregler eller selskapets rutiner endres og nye styremedlemmer med mer eller mindre

kompetanse kan tilsettes som vil påvirke en retest. Styrking av påliteligheten for en kvalitativ caseundersøkelse innebærer at en gir inngående beskrivelse av konteksten i tillegg til en åpen og detaljert fremstilling av fremgangsmåten i forskningsprosessen (Johannessen m.fl., 2011).

3.9.2 Troverdighet / Validitet

Spørsmålet om troverdighet, eller validitet er om undersøkelsen måler det den faktisk skal måle. Validitet i kvalitative undersøkelser dreier seg om å fremskaffe informasjon som garanterer for at rapporten eller beskrivelsen er korrekt (Eriksson & Kovalainen, 2008). Dette støttes også av Johannessen m.fl., (2011) som mener troverdighet i kvalitative studier handler om «i hvilken grad forskerens framgangsmåter og funn på en riktig måte reflekterer formålet med studien og representerer virkeligheten.» (Johannessen m.fl., 2011, s. 244). Én måte å øke troverdigheten på er ved å innhente data fra flere kilder og kalles triangulering av data (Eriksson & Kovalainen, 2008). Dette er gjort i denne undersøkelsen ved å innhente både primær og sekundærdata som nevnt tidligere og ved å gjøre en grundig beskrivelse av konteksten.

3.9.3 Overførbarhet (ekstern validitet)

Spørsmålet om overførbarhet er om resultatene fra studien kan overføres til andre organisasjoner, styrever eller tidspunkter. Ghauri & Grønhaug (2010) eksemplifiserer dette med en medisin som fungerer i et forsøksprosjekt, og hvis denne også fungerer i andre settinger, kan en *med forsiktighet* si at studien kan generaliseres. I kvalitative studier er en mer opptatt av overføring av kunnskap til andre områder enn det som studeres, og hvorvidt det lykkes å etablere beskrivelser, begreper og fortolkninger som kan nyttiggjøres på andre områder (Johannessen m.fl., 2011). Hensikten med denne undersøkelsen er heller ikke å kunne generalisere til hele populasjonen, men å få innsikt i hvordan styremedlemmer arbeider og hvorvidt dette arbeidet er dekkende for styrets plikter fremsatt i lov. Resultatene i studien kan benyttes av lovgiverne for å undersøke hvordan lover og retningslinjer løses i praksis. Andre styrever og styremedlemmer kan dessuten se til hvordan andre selskaper har løst utfordringer som undersøkelsen belyser.

3.9.4 Bekreftbarhet

Bekreftbarhet i kvalitative studier handler ifølge Johannessen m.fl., 2011 om i hvilken grad resultatene kan bekreftes av andre forskere gjennom tilsvarende studier. For å sikre

bekreftbarhet er det viktig beskrive beslutninger som er foretatt i prosessen, slik at andre kan følge opp og vurdere valgene (Johannessen m.fl., 2011). Det er i metodekapittelet forsøkt å belyse hvordan undersøkelsen er gjennomført og hvilke valg som er tatt underveis. Videre er spørreskjemaet vedlagt i vedlegg, og innsamlet empiri er gjengitt uten subjektive fortolkninger av funnene. Resultatene skal heller ikke være et resultat av forskerens subjektive holdninger (Johannesen m.fl.). Spørreundersøkelsen ble derfor utarbeidet slik at informantene ikke ble låst til enkelte svaralternativer, og kunne forklare der hvor svaralternativene ikke samsvarte med praksis.

4 Empiri

Den empiriske undersøkelsen ble gjennomført ved å distribuere ut semistrukturerte spørreskjema på epost til et strategisk utvalg, selve gjennomføringen av undersøkelsen ble gjort i Questback. Av 14 mulige respondenter var det åtte som gjennomførte hele undersøkelsen og to som startet men ikke fullførte, den endelige responsraten ble dermed ca 57 %. Respondentenes roller i styret fordelte seg som i tabellen under. Én av respondentene var CFO/sekretær til styret.

Fire av selskapene i undersøkelsen rapporterer etter IFRS, hvor tre av disse er børsnoterte. De resterende fire selskapene benytter norske regnskapsregler og er aksjeselskaper.

Tabell 1 - Fordeling av rolle og regnskapsspråk for respondenter

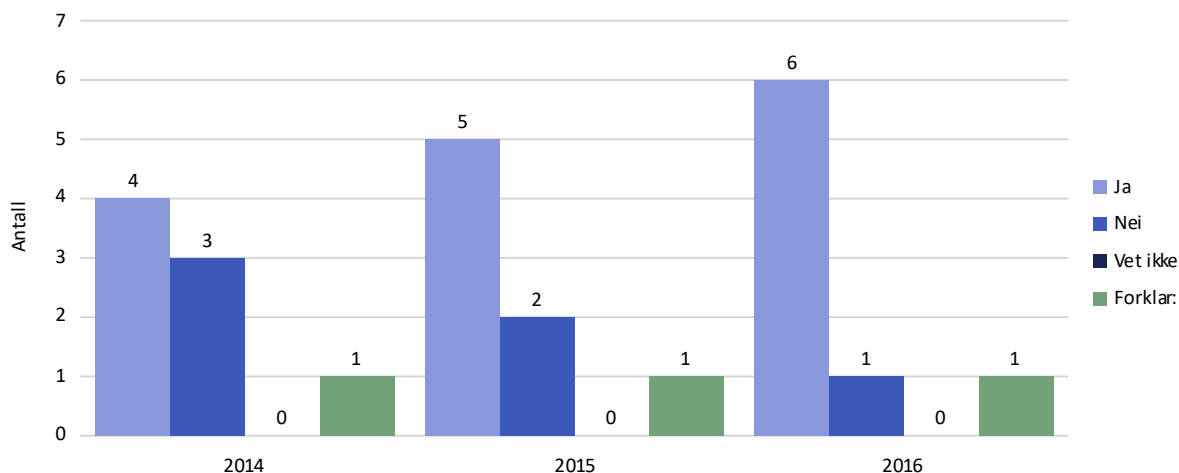
Rolle i styret	Antall	Selskap
Styremedlem	1	2
Styreleder	6	1,3,4,5,6,8
Annet	1	7
Regnskapsregler		
Internasjonale regnskapsregler (IFRS)	4	1,3,4,7,
Norske regnskapsregler (NGAAP)	4	2,5,6,8
N	8	

For konkrete formuleringer av spørsmålene i undersøkelsen vises til vedlegg 1: Intervjuguide.

4.1 Forskningsspørsmål 1

Forskningsspørsmål 1 var hvordan styret holder seg orientert om verdien på selskapets anleggsmidler, og spørsmål 1 -6 i intervjuguiden var ment til å besvare dette spørsmålet.

Spørsmål 1 ble spurt for å undersøke om daglig leder hadde løpende orientering til styret om utviklingen av selskapets verdier i perioden 2014-2016. Bakgrunnen for spørsmålet knytter seg til aksjelovens regler om samspillet mellom daglig leder og styret.

Figur 4 - Rapporterer daglig leder til styret?

Tabell 2 - Prosentvis rapportering fra daglig leder til styret i perioden 2014-2016

Prosentvis «Ja» for årene 2014 - 2016		
2014	2015	2016
62,5%	75%	87,5%

En av respondentene valgte å forklare for alle årene, og skrev «gjennomgås kvartalsvis» for alle tre årene. Oppfølgingsspørsmål til spørsmål 1 var om det hadde vært situasjoner hvor daglig leders rapportering til styret hadde vært mangelfullt, hvorpå alle responderte «nei».

Spørsmål tre skulle undersøke om selskapet hadde interne kontrollrutiner for å kunne fange opp verdifall i anleggsmidler. Alle i undersøkelsen svarte ja og ble i neste spørsmål bedt om å beskrive hvordan kontrollrutinene fungerer, og hvordan det rapporteres til styret. Jeg hadde liten kunnskap om hvordan dette gjøres i praksis, og valgte derfor å ha et åpent svaralternativ. Svarene er sammenfattet i tabellen under.

Tabell 3 - Hvordan interne kontrollrutiner for å oppdage verdifall fungerer og rapportering til styret

Selskap	«Beskriv kort hvordan interne kontrollrutiner for å fange opp verdifall i anleggsmidler fungerer og hvordan dette rapporteres til styret.»
1	Normalt er det CFO ikke daglig leder som følger dette opp i samarbeid med revisor. Dersom de kommer til at nedskrivninger er nødvendig tas det opp med styret. Vi har for det meste skip så det innhentes meglervurderinger og eventuelt dersom skipet er på lang kontrakt tas det også hensyn til inntjeningen på den kontrakten
2	Det innhentes meglerverdier 2 ganger i året.

	Disse meglerverdier har vist en klar nedgang i markedsverdier fra 2014-2016
3	Det innhentes meglerverdier og gjøres impairment tester i henhold til interne regler.
4	Sjekkes mot meglerverdier
5	Verdien av våre viktigste skipstyper finnes i meglerrapporter som mottas fortløpende og i forbindelse med årsavslutning innhenter vi gjerne konkrete meglervurderinger, særlig hvis det kan være aktuelt med regnskapsmessige nedskrivninger
6	Det foretas meglervurderinger av selskapets fartøyer 2 ganger i året som gir en verdivurdering av selskapets aktiva.
7	Flere ganger i året blir det innhentet uavhengig meglerslag eller takst på rederiets flåte. Denne blir presentert til styret i hvert styremøte sammen med gjelden i selskapet. Verdien inngår i flere nøkkeltall som rapporteres
8	Testing av verdiene basert på verdivurdering innhentet fra to eksterne meglere (ClarksonPlatou, Fearnley Offshore, Seabrokers, Westshore o.l.). Vi kjører også NPV analyse dersom det er store avvik mellom de to vurderingene.

I den grad styret mottar rapporter fra interne kilder om utviklingen av verdiene på selskapets anleggsmiddel, ønsket jeg å undersøke om rapportene var forankret i regnskapsstandardene for det aktuelle temaet. I spørsmål fire ble respondentene bedt om å rangere i hvilken grad intern rapportering hadde vært forankret i regnskapsreglene foretaket rapporterer etter.

Tabell 4 - Er intern rapportering om utviklingen av verdien i anleggsmidler forankret i regnskapsregler for nedskrivninger?

<i>Gradering</i>	<i>IFRS</i>	<i>NGAAP</i>	<i>Selskap</i>
<i>Veldig liten grad</i>	0	0	
<i>Liten grad</i>	0	0	
<i>Verken stor eller liten grad</i>	0	1	2
<i>I stor grad</i>	2	2	7,6,5,3

<i>I veldig stor grad</i>	2	0	1,4
<i>Vet ikke</i>	1	0	8
<i>Antall</i>	5	3	

Spørsmål seks var knyttet til hvilken kompetanse respondentene mente selskapet hadde for å kunne utføre bruksverdideregninger av eiendeler etter gjeldende regnskapsregler. Syv av syv gyldige svar mente at selskapet hadde kompetanse internt for alle årene 2014-2016, respondent fra selskap åtte svarte «vet ikke» for alle årene. Respondenten har svart det samme for spørsmål fire og har nok sammenheng med at selskapet rapporterer etter norske regnskapsregler, og ikke IFRS, som respondenten har oppgitt i starten av undersøkelsen. Jeg valgte derfor å ikke drøfte svarene fra denne respondenten hvor ulik terminologi mellom norske og internasjonale regler benyttes.

I spørsmål fem, samt to oppfølgingsspørsmål til, ønsket jeg å undersøke hvem som tok avgjørelsen om å gjennomføre nedskrivningstester og i hvilken grad den funksjonen som er ansvarlig har løst denne på en slik måte at styret har hatt god oversikt over utviklingen av verdiene i selskapet. Hvis styret var en av beslutningstakerne for å gjennomføre nedskrivningstester, ble respondenten i spørsmål 7 bedt om å forklare hvilke kriterier som ble lagt til grunn.

Tabell 5 - Hvem tar avgjørelse om å teste eiendeler for verdifall?

Navn	Antall	Selskap
Styret	3	6,5,2
Økonomi / regnskapsavdeling	7	7, 8,5,1,2,4,3
Internrevisjonen	0	
Daglig leder / Administrerende direktør	5	8,5,1,2,3
Forklar:	2*	3
N	8	

Børsnoterte selskaper er uthevet med farge. *Selskap 3 oppgir også revisjonskomiteen. Selskap 5 at saken forberedes av administrasjonen og besluttes av styret.

Tabell 6 - Har ansvarlige organ (for å teste eiendeler for verdifall) løst oppgaven tilfredsstillende?

	Veldig liten grad	Liten grad	Nøytral	Stor grad	Veldig stor grad	Selskap	N
2014	0	0	2	3	2		7
2015	0	0	1	4	3		8
2016	0	0	0	4	4		8

Tabell 7 – Hvilke kriterier legger styret til grunn ved avgjørelse om å teste eiendeler for verdifall?

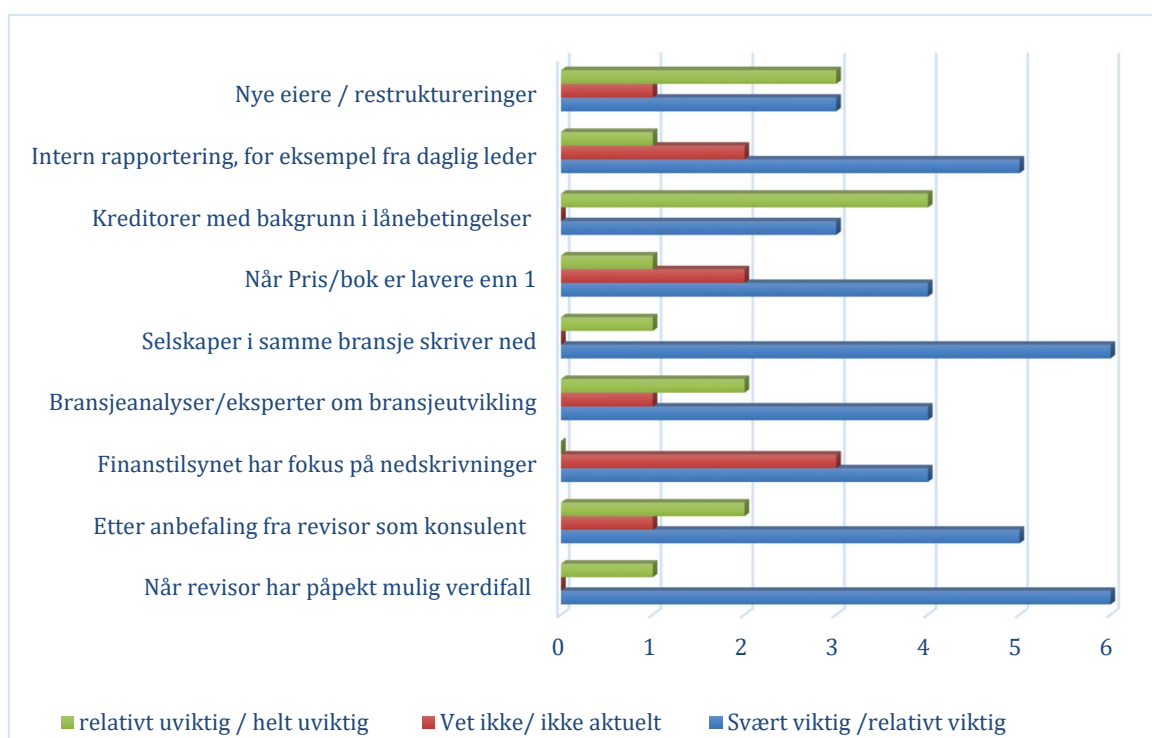
Selskap	
2	Administrasjonen kommer med forslag, så er det styret som til slutt bestemmer.
3	Det gjøres på regelmessig basis uavhengig av utviklingen i markedet.
5	Først og fremst når vi antar at verdiene kan ligge under bokførte verdier. Innhenter meglervurderinger, men foretar også egen verdiberegninger basert på nåverdiberegninger av forventet fremtidig cash flow. Meglervurderinger er normalt markedsbaserte (nylige salg av tilsvarende certepartifrie skip), mens den annen metode er inntektsbasert. Vi vurderer også om et evt verdifall må anees som langvarig og ser nok også hen til trender i markedet (om markedet er på vei opp eller ned)
6	I et nedadgående marked med fallende verdier er det viktig med megleranslag for verifisering av selskapets verdier. Megleranslag gir den beste verdivurdering ved realisasjon av aktiva.

4.2 Forskningsspørsmål 2

Med forskningsspørsmål 2 skulle jeg undersøke hvilke faktorer som hadde hatt betydning for at selskapet hadde gjennomført nedskrivningstester på selskapets anleggsmidler. Spørsmål 7 var direkte knyttet til dette forskningsspørsmålet, i tillegg var spørsmål fem om hvilke kriterier styret legger til grunn lenket til dette forskningsspørsmålet.

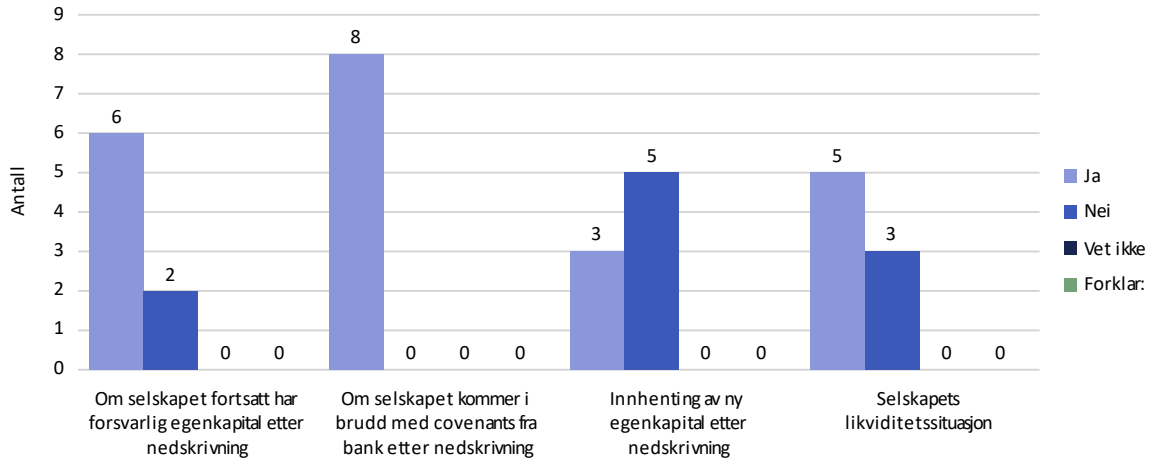
I spørsmål 7 ble respondentene bedt om å angi i hvilken grad ulike faktorer hadde hatt betydning for om selskapet hadde utført nedskrivningstester på anleggsmidlene. Én respondent valgte å svare på bare to av faktorene i spørsmål 7, og derfor er det syv respondenter for resten av svarene. Det var tidligere spurt om intern rapportering var forankret i regnskapsreglene for nedskrivninger. Spørsmål 7 ble i undersøkelsen formulert slik:

«Har noen av følgende faktorer vært viktige eller uviktige for at selskapet har utført nedskrivningstester/innhentet takst på selskapets anleggsmidler?»

Figur 5 - Hvilke faktorer har betydning for at selskapet tester eiendeler for verdifall?

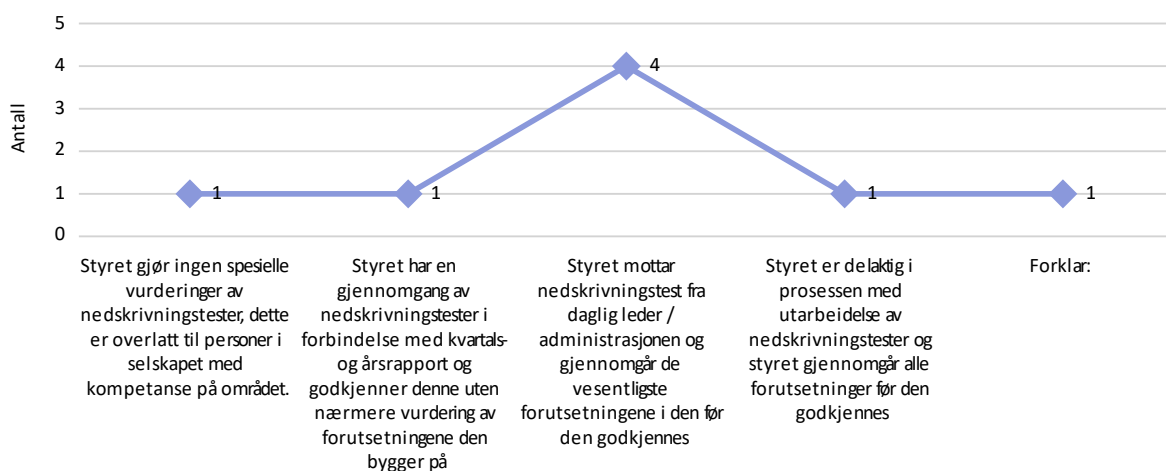
Spørsmål 8 var ikke myntet på noen av forskningsspørsmålene, men er knyttet til den overordnede problemstillingen. Styrets oppgaver i forbindelse med selskapets egenkapital og likviditet er utledet i teorikapittelet, og har som sagt tidligere en nær tilknytning til nedskrivninger. Respondenten ble bedt om å angi om styret hadde vurdert ulike faktorer i forbindelse med nedskrivninger av anleggsmidler. Resultatene er sammenfattet i diagrammet under.

Figur 6 - Styrets vurdering av ulike faktorer ved nedskrivning

4.3 Forskningsspørsmål 3

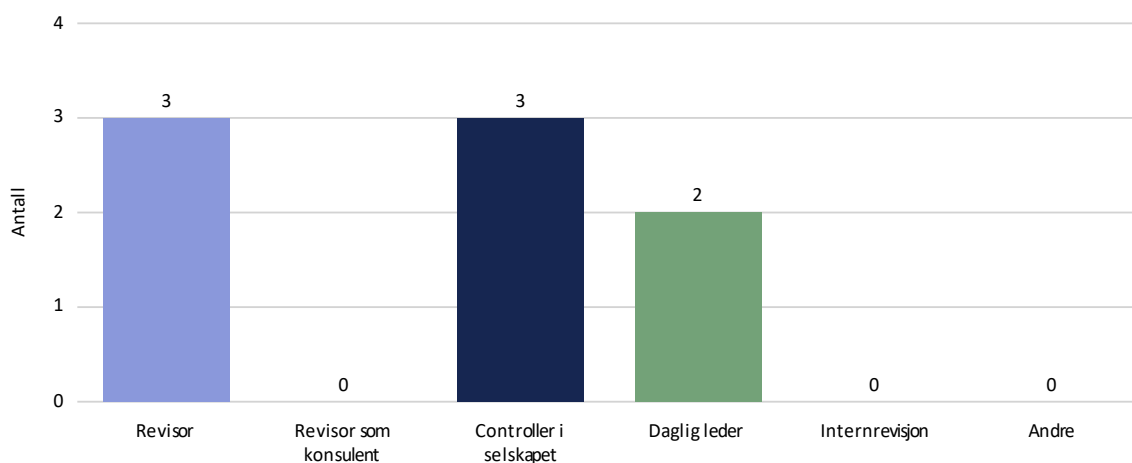
Denne delen av undersøkelsen skulle undersøke om styret gjorde selvstendige vurderinger av nedskrivningstester, og hvis ja, hvilke valg og vurderinger styret gjorde i denne prosessen. Totalt fire overordnede spørsmål som undersøkte hvordan styret hadde behandlet nedskrivningstester skulle dekke dette forskningsspørsmålet. I tilfelle styret oppga at de gjorde vurderinger av forutsetninger i nedskrivningstester, ville jeg undersøke om styret benyttet ekstern kompetanse og til slutt hvilke vurderinger styret hadde gjort i forbindelse med nedskrivningstester.

Figur 7 - Hvordan styret har behandlet nedskrivningstester?

Spørsmål 9 var delt inn i fire nivåer. Nivå en og to innebærer at styret er lite delaktig og ikke gjør egne vurderinger, mens nivå 3 og 4 innebærer at styret gjør egne vurderinger av forutsetningene i nedskrivningstester. I tillegg innebærer spørsmålet at styret *godkjenner* nedskrivningstester, Det var oppfordret til å forklare hvis ingen av svaralternativene passet. Svarene tolkes derfor også som at nedskrivningstester må godkjennes av styret da dette var en del av spørsmålet, denne tolkningen støttes dessuten av svar fra andre deler av undersøkelsen. Respondenten som angir nivå 1 oppgir sin rolle som «CFO / sekretær til styret» og jeg har derfor valgt å ikke ta dette svaret med i helhetsvurderingen. Denne respondenten mener for øvrig også at styret er delaktig i hele prosessen i det siste spørsmålet i undersøkelsen. Én valgte å forklare at «revisjonskomiteen er meget aktiv i prosessen.» Spørsmål 9 var «routet» slik at det bare var de som svarte at de gjorde vurderinger av forutsetninger som ville få spørsmål 10 om bruk av ekstern kompetanse i tilknytning til vurderinger. To av respondentene var på nivå en og to, disse fikk derfor ikke spørsmål 10.

Av totalt seks som besvarte spørsmål 10 oppga halvparten at de benyttet ekstern rådgiver i forbindelse med gjennomgang av nedskrivningstester. Disse ble så spurt om hvilke rådgivere som ble benyttet i neste spørsmål, resultatene er fremstilt i grafen under.

Figur 8 - Hvilken ekstern kompetanse benytter styret?

Spørsmål 11 hadde flervalg som svaralternativ og fordelingen av svar mellom de tre respondentene var som i tabellen under.

Tabell 8 - Fordeling av ekstern kompetanse

Selskap	Revisor	Controller	Daglig leder
8	X	X	X
4	X	X	X
3	X	X	-

Spørsmål 12 var knyttet til hvilke vurderinger styret har gjort i forbindelse med nedskrivninger av anleggsmidler. Respondentene ble bedt om å angi om styret hadde vurdert, eller ikke vurdert det aktuelle forholdet. Etter «piloten» som ble gjennomført før hovedundersøkelsen ble sendt ut ble det også tilføyd et alternativ for «ikke aktuelt». Alternativet «vet ikke» ble ikke benyttet av noen i dette spørsmålet. Dette spørsmålet var routet slik at respondenten som svarte alternativ 1 i spørsmål 10 (at styret ikke gjør noen vurderinger) ikke fikk tildelt dette.

Tabell 9 - Hvilke faktorer har styret vurdert?

	Styret har vurdert dette	Styret har ikke vurdert dette	Ikke aktuelt	Vet ikke	N
Om nedskrivningstesten er utarbeidet i samsvar med regnskapsreglene foretaket er underlagt	7	0	0	0	7
Om forutsetningene i nedskrivningstesten er rimelige og dokumenterbare	7	0	0	0	7
Påliteligheten til nedskrivningstesten med hensyn til selskapets eller eiendelens konkrete situasjon	7	0	0	0	7
Vurdering av forutsetningene benyttet i eksterne meglerestimat	7	0	0	0	7
Selskapets uavhengighet til eksterne meglere	4	2	1	0	7
Hvordan diskonteringsrenten er beregnet	4	1	2	0	7
Om notekrav til nedskrivninger er oppfylt	6	1	0	0	7
Om utfallet av nedskrivningstesten virker rimelig	7	0	0	0	7

I det siste spørsmålet ønsket jeg å undersøke hvordan styret vurderer hva som er forsvarlig egenkapital for selskapet.

Tabell 10 - Hvordan vurderer styret hva som er forsvarlig egenkapital?

Selskap	«Beskriv kort hvordan styret vurderer hva som er forsvarlig egenkapital for selskapet»
1	Sitter i flere styrer så det blir vanskelig å svare konkret på dette. Det viktigste i dagens situasjon er likviditet og evne til gjeldsbetjening.
2	Lager prognoser 3-5 år frem for å vise hva som er nødvendig av egenkapital /likviditet
3	Styret vurderer verdiene av selskapets aktiva og løpende kontrakter opp mot gjeldens størrelse og forfall på gjelden samt likviditetsutviklingen fremover i 12-24 måneder.
4	Vurderes i forhold til covenantkrav og interne retningslinjer for soliditet.
5	Vi hensyntar kontraktssituasjonen, normale sykluser og at vi kan stå gjennom nedgangstider.
6	Styret vurderer om selskapet har en positiv egenkapital til enhver tid.
7	Selskapet har vært av de mest solide rederier i næringen før offshore krisen oppsto. Når verdifallet startet har selskapet i dialog med revisor tatt i bruk andre verdsettelse for å teste megleranslagene og for å gjøre nedskrivninger der BV er nærme markedsverdien. Styret har vært med på nedskrivingsprosessen på de enkelte skip
8	I vurderingen til hva som er forsvarlig egenkapital ser man på forholdet mellom utestående gjeld og egenkapitalen i selskapet. Man ser på forventet verdiutvikling for driftsmidlene, og forventet inntjening/utgifter for de kommende 12 mnd. Dette basert på anslag fra ledelsen i selskapet. I perioder hvor egenkapitalen er presset, er det viktig at styret følger opp dette punktet og har et våkent øye på selskapets soliditet.

4.4 Sekundærdata – noteopplysninger

Tabell 11 - Sekundærdata NGAAP

Forutsetninger	NGAAP RAPPORTERENDE SELSKAPER			
	2	5	6	8
Oppgir i undersøkelse	Har vurdert notekrav, men ikke hvordan diskonteringsrenten er beregnet.	Har vurdert notekrav til nedskrivninger samt alle andre forutsetninger i spm 12	Har vurdert alle forhold fra spm 12, oppgir at diskonteringsrenten ikke har vært aktuell vurderingspost.	Styret har ikke vurdert uavhengighet til eksterne meglere, ellers vurdert alle forhold belyst i spm 12.
Vurderingsenhet	-	-	-	-
Beregning av gjenvinnbart beløp	Bruksverdideregning	Megleranslag	Megleranslag og bruksverdi-beregning ved stor diff fra anslag til bokført verdi	Megleranslag og bruksverdi-beregning
Viktige forutsetninger i beregning av gjenvinnbart beløp	Oppgir viktigste forutsetninger.	Nei	Oppgir viktigste forutsetninger.	Redegjør for forutsetninger og sensitivitets-analyse
Størrelse og klasse på nedskrivning	Ja	Ja	Ja	Ja
Opplysning om nedskrivning i res.regnskap	Total nedskrivning på egen linje i res.regnskapet, samt i note.	Oppgir totalbeløp for nedskrivning i note og i res.regnskap	Totalbeløp i note og res.regnskap	Oppgir total størrelse på nedskrivning i res.regnskap og note
Andre forhold	Har foretatt bruksverdideregning på alle skip	-	-	-

Tabell 12 - Sekundærdata IFRS

Forutsetninger	IFRS RAPPORTERENDE SELSKAPER			
	1	3	4	7
Oppgir i undersøkelse	Styret har vurdert alle forhold belyst i spm 12.	Styret har vurdert alle forhold belyst i spm 12.	Oppgir at uavhengighet til eksterne meglere og hvordan diskonteringsrenten er beregnet ikke er aktuelt. Styret har ikke vurdert notekrav.	CFO/Sekretær til styret. Fikk ikke spm om vurderinger av forutsetninger. Derfor utelatt herfra.
Noteopplysninger				
Redegjørelse for viktigste hendelser eller omstendigheter	Ja	Ja	Ja	-
Beskrivelse av eiendelen/ KGE, samt ulike klasser	Ja	Ja	Ja	-
Omfang av periodens nedskrivning fordelt på ulike klasser	Oppgir gjenvinnbart beløp og nedskrivningsbeløp for alle berørte skip	Oppgir antall skip og hvilke klasser de tilhører	Oppgir gjenvinnbart beløp og nedskrivningsbeløp for alle berørte skip	-
Netto salgsverdi eller bruksverdi	Begge er beregnet for alle skip	Begge beregnet	Begge beregnet	-
Oppgir diskonteringsrente	Ja	Ja	Ja	-
Redegjør for benyttede forutsetninger	Redegjør for forutsetninger og sensitivitetsanalyse	Redegjør for forutsetninger og sensitivitetsanalyse	Redegjør for forutsetninger og har gjort sensitivitetsanalyse	-
Andre forhold	-	-	-	-

5 Analyse

Etter at teorikapittelet er ferdigstilt og empiri er samlet inn skal forskningsspørsmålene nå drøftes. Analysen anbefales å inndeles for hvert forskningsspørsmål (Busch, 2014). I fortsettelsen vil jeg derfor drøfte forskningsspørsmålene hver for seg opp mot teori og empiri, og deretter svare på hovedproblemstillingen til slutt.

5.1 Forskningsspørsmål 1

Forskingsspørsmål 1 skulle undersøke hvordan styret har holdt seg orientert om verdien på selskapets anleggsmidler.

Rapportering til styret

Det fremgår av aksjeloven § 6-12 (3) at styret skal holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, og i dette inngår også verdien på selskapets anleggsmidler. Lov og forarbeider gir ikke føringer til hvordan styret skal løse oppgaven, det var derfor ønskelig å undersøke hvordan styret gjør dette i praksis. Styret kan blant annet være involvert selv, benytte ekstern revisor, rapportering fra internrevisjon, og rapportering av slik informasjon kan inngå som en del av daglig leders rapportering. Daglig leder har også en lovfestet plikt til å rapportere til styret etter aksjeloven § 6-15 (1).

Fra den empiriske undersøkelsen svarte 7 av 8 respondenter for året 2016, at daglig leder rapporterer til styret om utviklingen av verdien på selskapets anleggsmidler. Samtidig oppgir 6 av 8 respondenter at rapportering til styret i stor eller veldig stor grad har vært forankret i regnskapsreglene foretaket rapporterer etter. Det er derfor ikke overaskende at ingen oppgir at daglig leders rapportering har vært mangelfull. Regnskapsreglene gir det materielle innholdet for hvilke plikter selskapet er underlagt, men en er likevel avhengig av at disse blir fulgt opp av selskapet selv for at de skal fungere. De tre-fire siste årene har verdifall i eiendeler vært en svært sentral problemstilling for offshorerederier, og dette kan være årsaken til at undersøkelsen viste en økende trend til at daglig leder rapporterer om utviklingen av verdien på selskapets eiendeler til styret. Tilsyns- og forvaltningsoppgaven styret er underlagt i aksjeloven §§ 6-12 og 6-13, samt nedskrivningsreglene, vil være enklere å oppfylle om enkelte personer i selskapet har ansvar for å rapportere jevnlig til styret om utviklingen av verdien på selskapets eiendeler.

Undersøkelsen viste at for flere av selskapene var det økonomi / regnskapsavdeling og daglig leder som tok avgjørelsen om å teste eiendeler for verdifall. At andre organer enn styret tar avgjørelse om å teste eiendeler for verdifall, anser jeg som en mer smidig prosess da det kan lette styrets tilsynsoppgave. I tilfelle styret overlater ansvaret til andre, har styret likevel en tilsynsplikt og må følge med at oppgaven blir fulgt opp. Aksjeloven § 6-12 (4) hjemler styrets rett til å kreve undersøkelser, slik undersøkelse kan også kreves i forbindelse med daglig leders rapportering om den er utilstrekkelig. En interessant observasjon er at ingen av de børsnoterte styrene oppgir å være involvert ved spørsmål om eiendeler skal testes for verdifall. Dette kan tyde på en tydeligere delegering/ansvarsfordeling i disse selskapene. Det avgjørende er likevel at styret holder seg orientert om selskapets økonomiske stilling, og ikke styrets grad av involvering. For større selskaper antas det likevel at det vil være enklere for styret å føre tilsyn med virksomheten om andre har ansvaret for dette.

Kontrollrutiner

Ved spørsmål om hvordan interne kontrollrutiner for å oppdage verdifall i anleggsmidler fungerer, oppgir 7 av 8 at det innhentes uavhengige megleranslag eller takst. Flere selskaper velger også å supplere med egne bruksverdiberegninger av selskapets eiendeler. Fra undersøkelsen fremgikk det at også 7 av 8 mener eget selskap har hatt intern kompetanse som har kunnet utføre bruksverdiberegninger ved behov. I velfungerende markeder anses megleranslag som en enkel og god metode for verdsetting av selskapets eiendeler, i tillegg vil styret enkelt kunne holde oversikt over verdiene i selskapet. Svarene avdekker likevel ikke hva som skjer i selskapet *før* beslutning om å innhente megleranslag blir tatt. Det ble bare gitt ett noe tilfredsstillende svar på dette spørsmålet hvor styreleder i selskap 1 forklarer at CFO (chief financial officer) følger opp dette punkt med revisor, og i tilfelle de finner at nedskrivninger kan være nødvendig tas dette opp med styret. At ingen av de andre respondentene beskriver en form for prosess / ansvarsfordeling i tilknytning til å oppdage verdifall kan tyde på at det heller ikke er opprettet en definert prosess på dette punkt.

Oppsummer for dette forskningsspørsmålet ser en at de undersøkte styrene holder oversikt over utviklingen på selskapets eiendeler ved rapportering fra daglig leder / CFO. I perioden fra 2014 til 2016 er det en økende grad av slik rapportering, noe som antas å ha sammenheng med utviklingen i markedet. Selskapene innhenter megleranslag og gjør i tillegg egne bruksverdiberegninger. Selskapene innehar intern kompetanse som kan regelverket

selskapene rapporterer etter, og ingen av respondentene mener daglig leders rapportering har vært mangelfull. Det er i liten grad avdekket en ansvarsfordeling / prosessbeskrivelse knyttet til det å oppdage verdifall i eiendeler.

5.2 Forskningsspørsmål 2

Dette forskningsspørsmålet skulle avdekke hvilke faktorer som har hatt betydning for at selskapet har gjennomført nedskrivningstester.

Det kraftige fallet i oljepris i andre halvdel av 2014 er et tydelig utslag på eksterne indikatorer beskrevet i norske og internasjonale regnskapsregler. Finanstilsynet (2016) påpekte at flere selskaper ikke hadde gjort større nedskrivninger i 2014 og 2015, og mente dette kunne tale for ytterligere nedskrivninger i 2016. Med bakgrunn i varighetskriteriet i de norske regnskapsreglene, kan en avventende holdning for å se an utviklingen i markedet ha vært av betydning. I tillegg er det i teorikapittelet om styrets dilemma belyst faktorer som kan ha vært medvirkende. Det var derfor ønskelig å undersøke hvilke faktorer som hadde hatt betydning for når selskapene valgte å gjøre verdivurderinger av eiendelene i form av nedskrivningstester eller megleranslag.

Diskusjon av resultater

I spørsmål syv ble respondentene bedt om å angi om enkelte faktorer hadde vært viktige eller uviktige for at selskapet hadde gjort nedskrivningstester eller innhentet takst på anleggsmidler.

Resultatene fra undersøkelsen viser at når revisor påpeker mulig verdifall og selskaper i samme bransje skriver ned verdier, er de faktorene som samlet sett har hatt størst betydning. Dette gir en klar indikasjon for at revisor spiller en aktiv rolle for at selskap tester eiendeler for verdifall. Revisor som konsulent er også rangert som viktig av flere selskaper og dette styrker ytterligere antagelsen om at revisor er en viktig støttespiller, eller pådriver. Selv om revisor har vært aktiv betyr det ikke nødvendigvis at selskapet er passivt. Revisors betydning sammenholdt med at så mange mener at andre selskaper skriver ned er en viktig faktor for ens egne handlinger, kan tyde på at flere har vært avventende til å gjøre nedskrivningstester, slik at disse faktorene har fått større betydning.

5 av 7 respondenter rangerer intern rapportering fra daglig leder og anbefaling fra revisor som konsulent som viktige eller svært viktige faktorer. Videre mener 4 av 7 respondenter at

bransjeanalyser/eksperter, finanstillsynets fokus på nedskrivninger og pris/bok under 1 er viktige eller svært viktige faktorer.

Betydningen av varighetskriteriet og observerte transaksjoner

Som nevnt i teorikapittelet skal anleggsmidler etter de norske regnskapsreglene nedskrives til virkelig verdi ved verdifall som forventes å ikke være forbigående. I utgangspunktet skal ikke varighetskriteriet i lovteksten ha noen praktisk betydning fordi et kortere verdifall vil bli korrigert for i bruksverdiberegningen. Baksaas og Stenheim (2015) poengterer at varighetskriteriet derimot kan ha betydning ved bruk av netto salgsverdi. Flere av selskapene kommenterte i årsberetningen for 2016 at meglervurderinger var usikre med bakgrunn i lite observerte transaksjoner, og at de derfor også hadde utført bruksverdiberegninger.

Hvis selskapene innhenter megleranslag som på kort sikt ikke blir korrigert for verdifall, kan dette også ha betydning for at selskaper er avventende med å supplere med bruksverdiberegninger. Ved beregning av gjenvinnbart beløp kan en legge netto salgsverdi eller bruksverdi til grunn. Netto salgsverdi skal baseres på et salg mellom to uavhengige aktører, og på observerte transaksjoner i markedet. I takt med vesentlige endringer i markedsutsikter, er det naturlig at antall kjøpere for eiendelene går ned. Det er ikke undersøkt utviklingen for salgsmarkedet for offshore-serviceskip i denne undersøkelsen, men det antas at nedgangen i observerte transaksjoner også er en gradvis nedgang. Selskapenes vurdering av påliteligheten til eksterne meglerestimat kan dermed begrunnes i en skjønnsmessig vurdering av observerte transaksjoner, og hvor lang tid det vil ta å avhende eiendelen. Dette kan ha vært en av årsakene til at Finanstillsynet (2016) så at flere selskaper ikke hadde gjort nedskrivninger i regnskapet for 2014 og 2015.

Det er belyst i kapittel 2.2 at prosessen med nedskrivninger er svært krevende, samtidig gikk det frem av den empiriske undersøkelsen at de fleste mente de hadde intern kompetanse til å utføre slike oppgaver. Bruksverdiberegninger vil binde opp ressurser i selskapet og kan være en ytterligere årsak til at selskapet avventer med å supplere megleranslag med egne bruksverdiberegninger.

Oppsummering av forskningsspørsmål 2

Fra resultatene av undersøkelsen er det vanskelig å konkret gi svar på hva som har størst betydning for når selskap gjør nedskrivningstester. Flere har vært avventende og årsaker til dette kan være utforming av regnskapsreglene (forbigående) og usikkerhet om fremtidige

markedsutsikter. I tillegg kan styrets dilemma rundt nedskrivninger som nevnt i teorikapittel 2.3.7 spille en rolle. Ved spørsmål (5) om hvilke faktorer styret vektlegger for når en skal innhente megleranslag / nedskrivningstester oppgir en av respondentene at «Vi vurderer også om et evt verdifall må ansees som langvarig og ser nok også hen til trender i markedet (om markedet er på vei opp eller ned)». Med bakgrunn i diskusjonen over må styret være aktsomme og vurdere om netto salgsverdi er basert på transaksjoner mellom to uavhengige parter (i praksis: observerte transaksjoner). Når det ikke lenger finnes et velfungerende marked må selskapet vurdere om megleranslagene er begrunnet i henhold til det som tillates av regnskapsreglene, slik at styret kan ta en veldokumentert og forsvarlig beslutning.

5.3 Forskningsspørsmål 3

I det siste forskningsspørsmålet ønsket jeg å avdekke hvorvidt styret gjør selvstendige vurderinger av nedskrivningstestene. Spørsmålet ble formulert slik:

«Gjør styret selvstendige vurderinger av nedskrivningstester, og hvis ja, hvilke valg og vurderinger gjør styret i denne prosessen?»

I tillegg til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling og sørge for at det blir gjennomført verddivurderinger ved behov, må styret også vurdere hvorvidt verddivurderingen er basert på et forsvarlig og fornuftig grunnlag. Det er utledet i teorikapittel 2.2 om nedskrivninger at regnskapsreglene krever at fremtidige kontantstrømmer skal være basert på siste ledelsesgodkjente budsjetter og prognoser. De skal gjenspeile ledelsens beste skjønn og beste estimat skal baseres på tilgjengelig informasjon. I tillegg skal estimeringen være grunnnet i fornuftige og holdbare forutsetninger. Fra teorigjennomgangen ble det også klart at et viktig moment for å unngå styreansvar, er at styret på et selvstendig grunnlag må ta stilling til årsregnskapets innhold. Rettspraksis viser også at verdifastsettelse må gjøres på et forsvarlig og veldokumentert grunnlag. Overnevnte forhold tilsier at styret, som er en del av selskapets ledelse, bør være involvert i prosessen.

Grad av involvering

Etter de pliktene styret har i aksje- og regnskapsloven mener jeg det strengt tatt ikke er nødvendig at styret er en *delaktig* part i prosessen, men styret må gjøre en kritisk gjennomgang av innholdet i nedskrivningstester. Jo større grad styret er involvert, desto bedre kontroll har det for regnskapsopplysninger som blir avgitt. Likevel mener jeg at det i lys av at

verdivurderinger er tid- og kompetansekrevene, bør være tilfredsstillende at styret kontrollerer at opplysningene blir avgitt etter gjeldende regnskapsregler og gjør en forsvarlighetsvurdering som nevnt tidligere. Etter dette anses nivå tre og fire fra spørsmål 9 i undersøkelsen som akseptable nivåer for involveringsgrad.

Resultatene fra undersøkelsen viser at de fleste styrene har vært delaktig i prosessen på en tilfredsstillende måte. Hele 6 av 7 angir at de er på et nivå hvor forutsetningene i nedskrivningstester blir vurdert av styret. Fire av disse er på nivå tre, som innebærer at styret fungerer som en kontrollfunksjon hvor daglig leder / administrasjonen avgir rapport, som styret igjen vurderer og godkjenner. Respondent fra selskap 6 er styreleder i selskapet og oppgir at styret ikke gjør noen spesielle vurderinger av forutsetningene nedskrivningstestene bygger på. Slik manglende involvering og aktivitet fra styrets side, spesielt i situasjoner med økonomisk uro, innebærer at styret legger sitt personlige ansvar i andres hender.

Bruk av ekstern ekspertise

Med bakgrunn i de kompliserte nedskrivningsreglene og finanstilsynets uttalelse om å bruke revisor som støtte, var det knyttet noe forventning til at selskapene benyttet rådgiver i forbindelse med gjennomgang av nedskrivningstester. Undersøkelsen viste at 50% av de som oppga at styret gjør egne vurderinger, også benyttet ekstern (fra styret) rådgiver ved gjennomgang av nedskrivningstester. Ekstern ekspertise som ble benyttet fordelte seg mellom revisor, controller og daglig leder. Gjennomgangen av kapittel 2.5.1 gjorde det klart at styret kan benytte intern og ekstern ekspertise, og at dette kan være en betryggende løsning spesielt når styret mangler den riktige kompetanse. En av årsakene til at ikke flere oppgir å benytte ekstern rådgiver kan være at revisor og andre fagpersoner har vært en del av prosessen før styrets behandling, og det kan tenkes at styret vurderer at nedskrivningstestene er gjennomgått en kvalitetssjekk før styrebehandling.

Styrets vurdering av forutsetninger

Når det var avdekket i hvilken grad styret er involvert og om det blir benyttet ekstern ekspertise for å avhjelpe styret, var neste steg å undersøke hvilke faktorer styret hadde vurdert i spørsmål 12.

I tråd med reglene for nedskrivningstester har alle respondentene oppgitt at de har vurdert rimelighet og dokumenterbarhet i forutsetninger, og om utfallet av testene virker rimelig. Alle respondentene svarer også at de har vurdert påliteligheten til nedskrivningstester hensyntatt

selskapets eller eiendelens konkrete situasjon, samt vurdert forutsetningene eksterne meglerestimat bygger på.

Selskap 4 svarer at selskapets uavhengighet til eksterne meglere ikke er aktuelt punkt, og selskap 8 opplyser at styret ikke har vurdert dette. Fra årsregnskapene gikk det imidlertid frem at begge selskapene har innhentet eksterne megleranslag. Selskap fire og seks oppgir også at hvordan diskonteringsrenten er beregnet ikke er et aktuelt punkt, men analysen av sekundærdata viste at selskapene har gjort egne bruksverdiberegninger og sensitivitetsanalyser. Etter IAS 36.55 b skal diskonteringsrenten reflektere eiendelens særskilte risiko. Hvilke forutsetninger som ligger til grunn for diskonteringsrenten burde derfor vært et aktuelt punkt også for styret i selskap 4 og 6 som begge har gjort bruksverdiberegninger. Respondent fra selskap 4 oppgir at styret har benyttet ekstern ekspertise i forbindelse med gjennomgang av nedskrivningstester, men har ikke vurdert notekrav. Respondent fra selskap 2 oppgir at styret ikke har vurdert hvordan diskonteringsrenten er beregnet, men også dette selskapet har utarbeidet bruksverdiberegninger, som også er lagt til grunn for nedskrivninger i perioden.

Analysen av sekundærdata avdekker noe inkonsistens i svarene fra primærundersøkelsen. Med bakgrunn i teorigjennomgangen skulle en forvente at styrene som oppgir at de har vurdert om forutsetningene i nedskrivningstesten er rimelige og dokumenterbare, også hadde vurdert hvordan diskonteringsrenten er beregnet. En interessant observasjon er at selskap fire, som har benyttet ekstern ekspertise, ikke har vurdert notekrav og også oppgir at diskonteringsrenten ikke er en aktuell vurderingspost når den helt klart burde være det.

Det var også enkelte andre interessante observasjoner som ble utelatt fra fremstillingen av sekundærdata i empirikapittelet. Ett selskap oppgir i styrets beretning at det er gjort bruksverdiberegninger og sensitivitetsanalyser, men sentrale forutsetninger og sensitivitetsanalyse er ikke fremstilt i note. Det er ikke krav til å vise sensitivitetsanalyse i note, men for regnskapets interessenter vil slik informasjon ha nytteverdi. Årsaken til at enkelte forhold ikke ble fremstilt i nevnte sekundærdata var at det ville være enklere å identifisere respondentene i undersøkelsen.

Styrets spillerom ved skjønnsmessige beslutninger ble redegjort for i kapittel 2.5 om aktsomhetsnormen. Det ble klart at aktsomhetsnormen er vid for forretningsmessige avgjørelser som i ettertid skulle vise seg å være feil. Et nivå hvor styret involverer seg ved å

vurdere påliteligheten til nedskrivningstesten og de mest sentrale forutsetningene den bygger på, må derfor anses som en forsvarlig vurdering fra styrets side.

Spesielt om betydningen av asl §§ 3-4 og 3-5 i dagens marked

Selskapet skal ha forsvarlig egenkapital og likviditet etter asl § 3-4 og i tilfelle selskapet ikke lenger har dette inntreffer handleplikt etter § 3-5. At styret må holde seg orientert om verdien på selskapets anleggsmidler er nært knyttet til spørsmålet om forsvarlig egenkapital. Det kom også frem av teorigjennomgangen at vurdering av når egenkapitalen ble uforsvarlig lav, gjøres med bakgrunn i en bevisvurdering.

I spørsmål åtte opplyser alle respondentene at bankenes covenant-krav har blitt vurdert i forbindelse med nedskrivninger, 6 av 8 opplyser også at de har vurdert om selskapet har forsvarlig egenkapital etter nedskrivning. Bankenes covenants er for å sikre at selskapet har tilstrekkelig egenkapital i forhold til gjelden, én respondent oppgir at covenants er en av retningslinjene for forsvarlig egenkapital i spørsmål 13. Oppsummert viser svarene fra spørsmål 13 at undersøkte styre har et langsiktig perspektiv på egenkapital/ likviditet, og hensyntar verdiutvikling på eiendeler, kontrakter og likviditetsprognoser.

For mange selskaper har det vært umulig å opprettholde forsvarlig egenkapital i samsvar med asl. § 3-4, de senere årene. Rettsregelen, med den tilhørende handleplikten er som nevnt tidligere for å beskytte selskapets kreditorer. Handleplikten krever at styret skal foreslå tiltak for å rette på situasjonen, og hvis tiltak ikke lar seg gjennomføre skal styret foreslå selskapet oppløst. Styret har også oppbudspflicht etter konkursloven § 60 ved insolvens og kan straffefølges etter straffeloven § 407 ved unnlatelse av å begjære gjeldsforhandlinger eller oppbud.

Dette innebærer at når selskapets egenkapital er tapt og det ikke finnes løsninger, må styret enten slå selskapet konkurs eller det må hjelpes ut av krisen ved forhandlinger med kreditorer. Det er forventet at markedet skal stabilisere seg, og dette i kombinasjon med at selskaper er finansiert av bank og obligasjonslån har ført til et spesielt maktspill mellom de ulike kreditorene og eierne av selskapet. Bankene forventer å få mer igjen ved en langsiktig løsning enn ved å realisere eiendelene i dagens marked. Eierne kan dermed bruke denne posisjonen til å forhandle om ettergivelse av gjeld, konvertering av gjeld til egenkapital og avdragsutsettelse.

Bankene har som oftest pantesikkerhet i sine lån, mens obligasjonene er usikret. Følgene er at banken vil ha første prioritet ved fordeling av verdiene i et eventuelt konkursbo, og obligasjonseierne risikerer å tape alt. Likevel må 2/3 deler av obligasjonseierne stille seg bak selskapets forslag til løsning, støttes ikke redningsplanen av sistnevnte kreditorer kan de slå selskapet konkurs, men slås selskapet konkurs taper de alt. Sett i lys av asl § 3-4, som skal beskytte kreditorene, er det derfor noe paradoksalt at det i flere tilfeller er de usikrede kreditorene (obligasjonseierne) som har blitt taperne. Eierne av selskapet og bankene med pantesikkerhet har skviset ut obligasjonseierne og gått videre som eiere av selskapet. For Havila Shipping var dette tilfellet, eierne ble sittende igjen med sin opprinnelige eierandel på 51% og de sikrede kreditorene fikk 46,5 % etter konvertering av påløpte renter til egenkapital. Obligasjonseierne som opprinnelig hadde 49% av selskapet satt igjen med 2,5 % (Hovland Malkenes, 2016). En kan si at nedskrivninger, og konsekvensene som følger, under riktige omstendigheter kan brukes som et «instrument» av styret og eierne i maktspillet. Dette eksempelet er ikke gjeldende for alle restruktureringer, men viser hvordan oppbudsplikten kan gi styret handlingsrom.

6 Konklusjon

Etter å ha drøftet de tre forskningsspørsmålene opp mot det teoretiske fundamentet og den empiriske undersøkelsen skal jeg i dette kapittelet svare på hovedproblemstillingen.

Hovedproblemstillingen ble formulert slik:

«Hvordan har styret ivare tatt sine oppgaver etter aksje- og regnskapsloven når selskapets anleggsmidler taper verdi?»

Svaret på problemstillingen ligger i hvilke valg styret har gjort, og blir derfor besvart med en oppsummering av de underliggende forskningsspørsmålene.

Undersøkelsen viser at utviklingen av verdien på selskapets anleggsmidler inngår som en del av daglig leders rapportering til styret. Etter aksjeloven § 6-15 (1) skal daglig leder rapportere til styret minst hver fjerde måned og hver måned i allmennaksjeselskaper, om selskapets virksomhet, stilling og resultatutvikling. Ved å inkludere utviklingen av verdien på selskapets eiendeler i denne rapporteringen, pålegger styret daglig leder en aktivitetsplikt også på dette punkt. Følgelig kan styret selv lettere oppfylle sine plikter med en slik praksis. Som nevnt

overfor i diskusjon av forskningsspørsmål 1, er det ikke avdekket gjennom undersøkelsen en form for prosess eller kontrollrutiner som forklarer hvilke rutiner selskapet har *før* eiendeler testes for verdifall. Alle selskapene opplyser at det innhentes meglerverdier på skipene, og flere opplyser at dette gjøres flere ganger årlig. Hvis dette *alltid* er praksis og selskapene gjør egne bruksverdiberegninger i perioder med få transaksjoner, kan dette være tilstrekkelig til at styret holder seg orientert om utviklingen av verdiene. Det er imidlertid ikke undersøkt om denne praksisen også er gjeldende i perioder hvor nedskrivninger ikke er aktuelle.

Forskningsspørsmål to avdekket at flere faktorer som ikke er beskrevet i lovgivningen hadde hatt betydning for når enkelte selskaper utførte nedskrivningstester på eiendelene. Blant annet svarte 6 av 7 at når andre selskaper i samme bransje gjør nedskrivninger hadde vært svært viktig / relativt viktig for at selskapet hadde utført nedskrivningstester eller innhentet megleranslag. Det var også flere punkter fra denne delen av undersøkelsen som indikerte at andre forhold enn det som er beskrevet i regnskapsreglene spiller inn på hvilket tidspunkt enkelte selskaper gjør nedskrivningstester. Varighetskriteriet i de norske nedskrivningsreglene ble også diskutert og kan være en av flere årsaker til at enkelte selskaper var avventende med å gjøre nedskrivninger ved inngangen til oljekrisen. For børsnoterte selskaper som rapporterer etter IFRS eksisterer det ikke et varighetskriterium og disse selskapene må beregne gjenvinnbart beløp ved utslag på indikatorer beskrevet i IAS 36.

Det ble belyst i diskusjonen at *når* netto salgsverdi ikke lenger er et forsvarlig grunnlag, kan baseres på en skjønnsmessig vurdering av observerte transaksjoner. Basert på denne argumentasjonen kan en ikke fastsette et konkret skjæringspunkt for når selskapene må supplere megleranslag med bruksverdiberegninger. Respondent fra selskap 1 opplyste i spørsmål 3 at CFO følger opp sammen med revisor, resultatene fra spørsmål 8 viste også at revisor hadde vært en viktig årsak til at selskapet hadde gjort nedskrivningstester. Hvilket tidspunkt styret må iverksette nedskrivningstester eller supplerings av megleranslag med bruksverdiberegninger, er som nevnt en skjønnsmessig vurdering. Spesielt på dette punkt må styret sørge for at det blir gjort beslutninger på et forsvarlig og veldokumentert grunnlag som er innenfor det skjønnrommet regnskapsreglene tillater.

Fra forskningsspørsmål tre ble det avdekket at styrene i undersøkelsen i stor grad gjør egne vurderinger av nedskrivningstester og forutsetningene de bygger på. Flere styreleder velger også å innhente ekstern ekspertise til styrerommet, noe som vil kunne avhjelpe styret i vanskelige

vurderinger. Det gikk frem av teorigjennomgangen at styret må gjøre egne undersøkelser uansett om det benyttes ekstern ekspertise, og styret kan aldri fri seg fra sitt ansvar ved å delegere oppgaver til andre. Styret må derfor være aktsomme for at den eksterne ekspertisen ikke blir en hvilepute. Det ble avdekket noe inkonsistens innad i undersøkelsen ved gjennomgang av spørsmål 12 om hvilke undersøkelser styret har gjort. Den samlede oppfatning er likevel at styret er involvert på et selvstendig og tilfredsstillende grunnlag i nedskrivningsprosessen.

Svarene på problemstillingen ligger som sagt i gjennomgangen av forskningsspørsmålene. Enkelte tiltak som kan lette styrets tilsynsoppgave er belyst i diskusjonen. Det er forsøkt å få frem kompleksiteten styrene står overfor, og at det derfor ikke alltid er en entydig løsning for hvilke valg som kan tas. Helhetsinntrykket er at de undersøkte styrever utøver en god praksis.

7 Videre forskning og forslag til endringer

Videre forskning

Av plass og tidshensyn var det flere interessante momenter som ikke kunne forfølges videre i denne undersøkelsen. Som nevnt tidligere hadde jeg lite innsikt i hvordan styret var involvert i nedskrivningsprosesser på forhånd, og valgte derfor å holde undersøkelsen på et litt overordnet plan. Undersøkelsen kan derfor benyttes som et utgangspunkt for videre forskning i hvilke vurderinger styret gjør i tilknytning til ulike forutsetninger i nedskrivningsvurderinger. Undersøkelsen avdekker at selskapene oppgir å ha kompetanse internt i selskapet, og rapporteringsrutiner knyttet til utviklingen av verdien på anleggsmidlene. Likevel er det flere ting som tyder på at selskapene er avventende med å utføre nedskrivningstester og påfølgende nedskrivninger. Dybdeintervju med daglig leder og styreleder kunne avdekket nærmere hvilke vurderinger som blir gjort i slike situasjoner. Nedskrivningsreglene gir rom for skjønsmessige vurderinger, og som nevnt i teoridelen kan små justeringer i forutsetninger gi store utslag i gjenvinnbart beløp. Et interessant spørsmål er om selskapene utnytter dette ved «manipulering av finansiell informasjon innenfor gjeldende regulering», ved å endre sentrale forutsetninger til egen fordel. Dette er teori som blant annet Baksaas og Stenheim (2015) omtaler.

Forslag til endringer

Regnskapsloven oppstiller ikke krav til at selskaper må oppgi *hvor* nært de har vært ved å nedskrive. En kan for eksempel lese i en årsrapport at selskapet har gjort bruksverdideregninger, men da forskjellen ikke var vesentlig ble det ikke gjort nedskrivninger. For brukerne av årsregnskapet gir dette lite informasjon om selskapets økonomiske stilling og utvikling. Når eiendeler er verdivurdert med bakgrunn i utslag på interne eller eksterne indikatorer beskrevet i regnskapsreglene, bør det derfor oppstilles notekrav til at selskapene må oppgi gjenvinnbart beløp selv om selskapet ikke gjør nedskrivninger. Sett fra et kost/nytte perspektiv når beregningene allerede er gjort, vil nytten for brukerne overstige kostnadene ved å ta dette med i årsregnskapet. Sett ut fra primærbrukerne sitt behov, vil det ikke være nødvendig med en konkretisering av vesentlighetskravet i form av beløp eller prosentsatser. Hvis informasjon om gjenvinnbart beløp blir oppgitt kan regnskapsbrukerne selv vurdere i hvilken grad dette er vesentlig ut fra behovet de har for informasjon. Enkelte retningslinjer i ISA 620 for revisor som engasjerer ekspert ble kort gjennomgått. En lignende anbefaling og konkretisering av hvordan styret kan vurdere eksperters objektivitet, kapabilitet og kompetanse bør inntas i for eksempel NUES anbefalinger.

Referanseliste

Bøker

- Aarbakke, M., Aarbakke, A., Knudsen, G., Ofstad, T. & Skåre, J. (2012). *Aksjeloven og allmennaksjeloven* (3). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Aarum, K. N. (1994). *Styremedlemmers erstatningsansvar i aksjeselskaper* Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Andenæs, M. H. (2006). *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper* (2). Oslo: Lobo Media AS.
- Baksaas, K. M. & Stenheim, T. (2015). *Regnskapsteori*: Cappelen Damm AS.
- Bryman, A. & Bell, E. (2007). *Business research methods* (2). New York: Oxford University Press Inc.
- Bryman, A. & Bell, E. (2015). *Business research methods* (4). United Kingdom: Oxford University Press.
- Bråthen, T. (2004). *Styremedlem og aksjonær*. Bergen Fagbokforlaget
- Bråthen, T. (2013). *Selskapsrett* (4). Oslo Focus Forlag AS.
- Busch, T. (2014). *Akademisk skriving* (2): Fagbokforlaget
- DnR Forlaget. (2005). *Regnskapsloven: En presentasjon av lovendringene vedtatt høsten 2004 og våren 2005* (2). Oslo: DnR Forlaget
- Eriksson, P. & Kovalainen, A. (2008). *Qualitative Methods in Business Research* (1): SAGE Publications Inc.
- Ghauri, P. & Grønhaug, K. (2010). *Research Methods in Business Studies* (4). England: Pearson Education Limited.
- Granden, G. (2013). *Styrearbeid* (8). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Gulli, O. C. & Standal, K. (2014). *Styrehåndboken* (7): Cappelen Damm AS.
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag* (3). Oslo Abstrakt forlag AS.
- Kristoffersen, T. (2005). *Årsregnskapet - en grunnleggende innføring* (2). Bergen Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS
- PwC. (2011). *Din guide for ansvarlig eierstyring og selskapsledelse*. Oslo: PricewaterhouseCoopers AS.
- Reiersen, H. B. (2007). *Ansvarsbegrensning og ansvarsfrihet i aksjeselskaper* Norge: Fagbokforlaget

Schwencke, H. R., Haugen, D. O., Baksaas, K. M., Stenheim, T. & Avlesen-Østli, E. (2017). *Årsregnskapet i teori og praksis 2016* Bd. 18. G. N. F. AS (Red.). Hentet fra <https://min.rechtsdata.no/#/Dokument/gAARSREGN16>

Artikler og rapporter

- Agdesteen, Ø. (2015). En praktisk veiledning: Nedskrivninger etter IAS 36. *Revisjon og Regnskap*, (2), 39-52. Hentet fra <http://www.revregn.no>
- Bueide, G. O., Hansen, P. M. & Kvifte, S. S. (2016). Børsnoterte foretaks regnskapspraksis. *Revisjon og Regnskap*, (7), 34-40. Hentet fra <http://www.revregn.no>
- Finanstilsynet. (2016). *Nedskrivningsvurderinger etter IAS 36 Verdifall på eiendeler*. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no>.
- Kinserdal, F. (2016). Nedskrivninger i 2015? *MAGMA*(1), 16-18.
- Løvdal, E. M. (2003). Aksjeloven og allmennaksjeloven §§ 3-4 og 3-5. *Tidsskrift for forretningsjus*, 9(4), 472-569.
- Norske finansanalytikerers forening. (2014), *NFFs Komité for Finansiell Informasjon, Uttalelse 2014* (Hentet fra <http://www.finansanalytiker.no>)
- Perland, O. F. (2013). Styremedlemmers erstatningsansvar. *Praktisk økonomi & finans*, 30(2), 21-32.
- SSB. (2017), *Økonomiske analyser* (Hentet fra http://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/oa/_attachment/299128?_ts=15af6ce6998)
- Østrem, K. O. & Schwerdt, T.-A. (2017). Personlig ansvar som styremedlem i aksjeselskap. (4), 30-34. Hentet fra <http://www.revregn.no/i/2017/4/rr2017-04-a-934>

Lover

- Aksjeloven. (1997). *Lov om aksjeselskaper (aksjeloven)*. Hentet 26.08.2017 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-13-44>
- Allmennaksjeloven. (1997). *Lov om allmennaksjeselskaper*. Hentet 01.09.2017 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-13-45?q=almenaksjeloven>
- Bråthen, T. (2014). Norsk Lovkommentar. Hentet fra www.rechtsdata.no
- Konkursloven. (1984). *Lov om gjeldsforhandling og konkurs*. Hentet 01.09.2017 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1984-06-08-58?q=konkursloven>
- Skadeserstatningsloven. (1969). *Lov om skadeserstatning (skadeserstatningsloven)*. Hentet 01.09.2017 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1969-06-13-26>

Straffeloven. (2005). *Lov om straff (straffeloven)*. Hentet 31.08.2017 fra
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28?q=straffeloven>

Proposisjoner og NOU

NOU 1996:3. (1996). *Ny aksjelovgivning*. Hentet 26.04.2017 fra

<https://min.rechtsdata.no/#/Dokument/gNOU96z3A3z2DS137>

Ot.prp. nr. 22. (2008-2009). *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28*. Hentet fra <https://min.rechtsdata.no/#/Dokument/gOT22z2E09z2D1>.

Ot.prp. nr. 23. (1996-1997). *Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven)*. Hentet fra <https://min.rechtsdata.no/#/Dokument/gOT23z2E97>.

Ot.prp. nr. 42. (1997-1998). *Om lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven)*. Hentet 07.03.2017 fra <https://min.rechtsdata.no/#/Dokument/gOT42z2E98z2D7z2E5z2E1?dq=209&related>

Ot.prp. nr. 55. (2005-2006). *Om lov om endringer i aksjelovgivningen mv*. Hentet fra <https://min.rechtsdata.no/#/Dokument/gOT55z2E06>.

Prop. 111 L. (2012-2013). *Endringer i aksjelovgivningen mv. (forenklinger)*. Hentet fra <https://min.rechtsdata.no/#/Dokument/gPROP111z2E13>.

Prop. 112 L. (2016-2017). *Endringer i aksjelovgivningen mv. (modernisering og forenkling)*. Hentet fra <https://min.rechtsdata.no/#/Dokument/gPROP112z2E17>.

Prop. 117 L. (2009-2010). *Endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover (foretaksstyring og tiltak mot manipulering av finansiell informasjon)*. Hentet fra <https://min.rechtsdata.no/#/Dokument/gPROP117z2E10z2D1>.

Rettspraksis

Bergen Tingrett. (2017). *Dom Norfield (anket)* Hentet fra <https://www.domstol.no/globalassets/upload/berg/internet/dom/15-069325tvi-berg01--dom-24.01.17.pdf>

LB-2011-161685.

LB-2014-050264.

LE-1986-00056.

RT 1992 1612.

Rt. 1991 s. 119.

Standard og veiledning

- IAS 36. (2016). *IAS 36 Impairment of Assets*. <http://www.ifrs.org>: IFRS Foundation.
- IASB. (2010). *The Conceptual Framework for Financial Reporting*. <http://www.ifrs.org>.
- IFRS 13. (2011). *Fair Value Measurement*. <http://www.ifrs.org>.
- ISA 210. (2010). *Inngåelse av avtale om vilkårene for revisjonsoppdraget*: Den norske Revisorforeningen Hentet fra <https://www.revisorforeningen.no>
- ISA 620. (2009). *Bruk av arbeidet til en ekspert engasjert av revisor*: Den norske Revisorforening. Hentet fra <https://www.revisorforeningen.no>
- NUES. (2014). *Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse* Hentet fra <http://www.nues.no/>

Nettsider

- Dagens Næringsliv. (2017). Brent Spot kursutvikling. Hentet 01.09.2017 fra <https://www.dn.no/finans/#/detaljer/C:PBROUSDBR%5CSP.IDCENE>
- Flaaten, G. (2017, 09.05.2017). Derfor ble 2016 et blytungt år for offshore-rederiene. Hentet fra www.sysla.no
- Hovland Malkenes, K. (2016, 28.11.2016). Havila unngår konkurs, *E24*. Hentet fra www.e24.no
- KPMG. (2017). Revisjonsberetning. Hentet 25.08.2017 fra <https://verdtavite.kpmg.no/revisjonsberetning.aspx>
- Opdal, E., Bollerud, L. & Kirkhusmo, M. (2016, 02.05.2016). Vrange verdier, *Dagens Næringsliv*. Hentet fra <http://www.dn.no>
- Riisnæs, I. G. (2015, 26.02.2015). Dømt til styreerstatning. Hentet fra <https://www.dn.no>
- Vedeler, M. (2015, 25.08.2015). Fire grunner til at oljeprisen faller. Hentet fra <https://www.nrk.no/urix/fire-grunner-til-at-oljeprisen-faller-1.12516475>

Vedlegg

Vedlegg 1:

Intervjuguide

Innledende spørsmål

1. Velg hvilken rolle du har i styret
 - Styreleder
 - Styremedlem
2. Hvilke regnskapsregler rapporterer selskapet etter?
 - Internasjonale regnskapsregler (IFRS)
 - Norske regnskapsregler (NGAAP)
 - Vet ikke

Spørsmål 1

Angi om utviklingen av verdien på selskapets anleggsmidler har vært en del av daglig leders løpende rapportering til styret i årene 2014-2016: (Spørsmålet ble stilt for hvert år i questback) (Svaralternativer: Ja / Nei / Vet ikke / Annet, Forklar:)

Spørsmål 2

Har det vært situasjoner hvor styret har ment at daglig leders rapportering om utvikling av verdien på selskapets anleggsmidler har vært mangelfull? (Svaralternativer: Ja / Nei / Vet ikke)

2.1) Hvis ja: Forklar kort hva styret gjorde ved mangelfull rapportering fra daglig leder: (åpent svar)

Spørsmål 3

Har selskapet interne kontrollrutiner som kan fange opp mulig verdifall i selskapets anleggsmidler? (Svaralternativer: Ja / Nei / Vet ikke)

3.1) Hvis ja, beskriv kort hvordan interne kontrollrutiner for å fange opp verdifall i anleggsmidler fungerer og hvordan dette rapporteres til styret. (åpent svar)

3.2) Hvis nei, forklar kort hvordan styret har holdt seg orientert om verdien på selskapets anleggsmidler: (åpent svar)

Spørsmål 4

I hvilken grad har intern rapportering til styret om utviklingen av verdien på selskapets anleggsmidler vært forankret i regnskapsreglene om nedskrivning «IAS 36 Impairment of Assets»? (Svaralternativer: Veldig liten grad / Liten grad / Verken stor eller liten grad / Stor grad / Veldig stor grad / Vet ikke)

(Routes etter hvilke regnskapsregler selskapet rapporterer etter, NRS(F) nedskrivning av anleggsmidler eller IAS 36 – Impairment of assets)

Spørsmål 5

Info til spørsmål: Merk at det i spørsmålet spørres om nedskrivningstest, for eksempel gjennomføring av bruksverdideregninger eller å innhente megleranslag/takster og ikke gjennomføring av nedskrivning.

Hvem i selskapet tar avgjørelsen om å gjennomføre nedskrivningstester av selskapets anleggsmidler? Velg en eller flere, eller forklar hvis ingen passer:

- Styret
- Økonomi / regnskapsavdeling
- Internrevisjonen
- Daglig leder / Administrerende direktør
- Forklar hvis ingen passer eller det er en kombinasjon av flere:

5,1) Oppfølgingsspørsmål dersom annen funksjon enn styret tar avgjørelsen om å gjennomføre nedskrivningstest:

I årene 2014-2016: I hvilken grad har den funksjon som er ansvarlig for å iverksette nedskrivningstester, løst denne oppgaven på en slik måte at styret har hatt en god oversikt over utviklingen av verdien på selskapets anleggsmidler?

(graderes fra veldig liten grad – nøytral - veldig stor grad)

5,2) Oppfølgingsspørsmål dersom styret tar avgjørelsen:

Hvis styret tar avgjørelsen om å foreta nedskrivningstester, hvilke kriterier må være oppfylt før styret velger å innhente megleranslag/takst eller foreta bruksverdiberegninger av selskapets anleggsmidler? (Åpent svar)

Spørsmål 6

I årene 2014 – 2016: Har selskapet hatt intern kompetanse som har kunnet utføre bruksverdiberegninger av eiendeler etter regnskapsstandarden «IAS 36 impairment of assets»? (Svaralternativer: Ja / Nei / Vet ikke)

(Routes etter hvilket regnskapsspråk selskapet rapporterer etter)

Spørsmål 7

Har noen av følgende faktorer vært viktige eller uviktige for at selskapet har utført nedskrivningstester/innhentet takst på selskapets anleggsmidler? (rangering: Svært viktig – relativt viktig – vet ikke / ikke aktuelt – relativt uviktig – helt uviktig)

- Når revisor har påpekt mulig verdifall
- Etter anbefaling fra revisor som konsulent
- Finanstilsynet har fokus på nedskrivninger
- Bransjeanalyser/eksperter om bransjeutvikling
- Selskaper i samme bransje skriver ned
- Når Pris/bok er lavere enn 1
- Kreditorer med bakgrunn i lånebetingelser
- Intern rapportering, for eksempel fra daglig leder
- Nye eiere / restruktureringer

Spørsmål 8

Har styret drøftet noen av følgende problemstillinger i forbindelse med vurdering av nedskrivninger i anleggsmidler: (Svaralternativer: Ja / Nei / Vet ikke / Forklar)

- Om selskapet fortsatt har forsvarlig egenkapital etter nedskrivning
- Om selskapet kommer i brudd med covenants fra bank etter nedskrivning

- Innhenting av ny egenkapital etter nedskrivning
- Selskapets gjeldsgrad etter nedskrivning
- Selskapets likviditetssituasjon

Spørsmål 9

Info: Nedskrivningstest kan være bruksverdideregninger eller eksterne megleranslag/ takster

Velg det som passer best om hvordan styret har behandlet nedskrivningstester eller forklar hvis ingen passer:

- Styret gjør ingen spesielle vurderinger av nedskrivningstester, dette er overlatt til personer i selskapet med kompetanse på området.
- Styret har en gjennomgang av nedskrivningstester i forbindelse med kvartals- og årsrapport og godkjenner denne uten nærmere vurdering av forutsetningene den bygger på
- Styret mottar nedskrivningstest fra daglig leder / administrasjonen og gjennomgår de vesentligste forutsetningene i den før den godkjennes
- Styret er delaktig i prosessen med utarbeidelse av nedskrivningstester og styret gjennomgår alle forutsetninger før den godkjennes
- Hvis ingen passer, forklar:

Spørsmål 10:

Info: «Begrepet "ekstern kompetanse" i dette spørsmålet omfatter ekstern kompetanse som revisor, konsulent eller interne rådgivere som daglig leder, controller eller andre i selskapet.»

Benytter styret ekstern kompetanse i forbindelse med gjennomgang av nedskrivningstester?

(Svaralternativer: Ja / Nei / Annet)

Oppfølgingsspørsmål 10.1

Hvilken ekstern kompetanse ble benyttet? Velg en eller flere. Forklar hvis ingen passer eller det er en kombinasjon av flere

- Revisor
- Revisor som konsulent

- Controller i selskapet
- Daglig leder
- internrevisjon
- Hvis ingen passer eller det er en kombinasjon av flere, forklar:

Spørsmål 11:

Angi om følgende forhold har vært vurdert, eller ikke vurdert ved styrets gjennomgang av nedskrivningstester: (Styret har vurdert / Styret har ikke vurdert / Ikke aktuelt / Vet ikke)

- Om nedskrivningstesten er utarbeidet i samsvar med regnskapsreglene foretaket er underlagt
- Om forutsetningene i nedskrivningstesten virker rimelige og dokumenterbare
- Påliteligheten til nedskrivningstesten med hensyn til selskapets eller eiendelens konkrete situasjon
- Vurdering av forutsetningene benyttet i eksterne meglerestimat
- Selskapets uavhengighet til eksterne meglere
- Hvordan diskonteringsrenten er beregnet
- Om notekrav til nedskrivninger er oppfylt
- Andre forhold:

Spørsmål 12

Beskriv kort hvordan styret vurderer hva som er forsvarlig egenkapital for selskapet: (Åpent svar)